

«Et likeverdig samarbeid – å spille på lag»

Problemstilling:

Hva er fosterforeldres erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid?

Heidi Austvik Worren

Diakonhjemmet Høgskole

MAVERD 599

Mastergradsoppgave i verdibasert ledelse

Veileder: Gry Bruland Vråle

Antall ord: 22 102

Dato 02.05.2014

Forord:

Et masterstudie i verdibasert ledelse er ved veis ende. Det har vært utfordrende og lærerike år, og jeg er glad for at jeg nå er i mål med selve masteroppgaven.

Det er mange som har bidratt til at dette har latt seg gjennomføre.

Takk til min arbeidsgiver, Bufetat og nærmeste leder som har lagt til rette for at jeg fikk fullføre dette studiet i en krevende tid for organisasjonen.

Takk til mine gode kollegaer som har tatt ansvar og stått på i de periodene jeg har vært borte fra arbeid.

Takk til veiledningsgruppa og gruppeveileder for nyttige og konstruktive innspill og tilbakemeldinger, samt oppmuntring underveis.

Takk til min gode og omsorgsfulle familie som har heiet meg frem og hatt troen på meg gjennom hele løpet.

En stor takk til alle fosterforeldrene som åpent har delt sine erfaringer med meg, uten dere hadde ikke dette prosjektet vært mulig.

Til sist vil jeg takke min veileder gjennom året, Gry Bruland Vråle for at dette prosjektet kom i mål. Din tilgjengelighet og oppmuntring gav meg mot til å gjennomføre.

Stavanger, mai 2014

Heidi Austvik Worren

SAMMENDRAG

Formålet med denne oppgaven har vært å få mer kunnskap om erfaringer fosterforeldre har fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva de vektlegger som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid. Bakgrunn for oppgaven handler om at det i dag bor ca 10 000 barn i fosterhjem, tre ganger så mange som for 25 år siden. Barneverntjenesten og fosterforeldrene inngår i et samarbeid så lenge barnet er plassert, og har et felles ansvar for å gi barnet god omsorg og utviklingsstøtte. Forholdet til barneverntjenesten kan være en faktor som kan påvirke fosterforeldrene sin vurdering av å si opp en avtale i følge Havik sin undersøkelse fra 2007.

Studien bygger på intervju med totalt 13 fosterforeldre. Informantene er rekruttert gjennom veiledningsgrupper i regi av Bufetat. I studien er kvalitativ metode benyttet med bruk av fokusgruppeintervju. En fenomenologisk analyse av data er gjort med utgangspunkt i Malterud sin modell av systematisk tekstkondensering. Funnene blir drøftet opp mot ulike teoretiske perspektiv. Ledelsesteori med hovedvekt på relasjonsledelse, etikk og kommunikasjon med hovedvekt på omsorgsetikk og diskursetikk, samt teori om empowerment.

Flertallet av informantene forteller om gode erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten. Det handler om tilgjengelighet, åpenhet og en god dialog i samarbeidet. Et mindretall har erfaringer de opplever er mangelfulle i samarbeidet. Det handler om manglende tilbakemeldinger, følelsen av å stå alene og opplevelsen av å ha liten innflytelse. De gir uttrykk for at det er særlig betydningsfullt å oppleve en trygg relasjon til saksbehandler. Faktorer som medvirker til dette er tilstrekkelig tid og tilgjengelighet, kjennskap til barnet og dem som fosterfamilie samt det å vise engasjement og nærhet. De vektlegger i hovedsak betydningen av å bli sett på som en likeverdig samarbeidspartner, kjennetegnet av åpenhet, innflytelse på beslutninger, samt det å anerkjenne og bruke hverandres erfaring og kompetanse for å gi barnet den utviklingsstøtten og omsorgen det har behov for. Den rolle og ansvarsdeling som er i dag mellom fosterforeldre og barneverntjeneste kan medvirke til deres vektlegging av betydningen av å bli betraktet som en likeverdig samarbeidspartner. Samtidig kan opplevelsen av likeverdighet i et samarbeid være like mye påvirket av relasjonen til saksbehandler.

INNHold

Forord

Sammendrag

1	Innledning	5
1.1	Bakgrunn for valg av tema.....	5
1.2	Formål og problemstilling.....	6
1.3	Oppgavens tema og samfunnsmessige relevans.....	6
1.4	Oppgavens oppbygning.....	7
1.5	Hva er et fosterhjem og hva regulerer forholdet mellom fosterhjem og barneverntjenesten.....	8
1.6	Begrepet ”samarbeid” slik det er brukt i oppgaven.....	9
2	Teoretiske perspektiv	10
2.1	Innfallsvinkler til ledelse og verdibasert ledelse.....	10
2.2	Relasjonsledelse.....	12
2.2.1	Relasjonskompetanse.....	12
2.3	Etiske perspektiv.....	13
2.3.1	Relasjonsetikk.....	13
2.3.2	Diskursetikk.....	14
2.4	Empowerment og brukervedvirkning.....	15
2.5	Presentasjon av nyere aktuell forskning.....	16
3	Metode	19
3.1	Vitenskapsteoretisk forståelsesramme.....	19
3.2	Fokusgruppeintervju som metode for samtale med informantene	19
3.3	Bruk av beskrivelse og tolkning i kvalitative studier.....	20
3.3.1	Forforståelse.....	20
3.4	Forskningsetiske vurderinger.....	21
3.5	Valg av informanter.....	22

3.5.1	Rekruttering.....	23
3.6	Gjennomføring av intervjuundersøkelsen.....	23
3.6.1	Presentasjon av informantene.....	24
3.7	Analyse.....	24
3.7.1	Beskrivelse av fremgangsmåte i analysen.....	25
3.7.2	Anvendelse av Malterud sin systematiske tekstkondensering.....	27
3.8	Metodekritikk - Validitet og reliabilitet.....	27
4	Presentasjon av funn og drøftinger.....	31
4.1	Betydningsfulle aspekter ved relasjonen.....	31
4.1.1	Å ha tid og være tilgjengelig.....	31
4.1.2	Å få tilbakemelding, ros og oppmuntring.....	34
4.1.3	Å bry seg om og vise tillit.....	38
4.2	Betydningsfulle aspekter i et likeverdig samarbeid.....	41
4.2.1	Å oppleve likeverdighet i samarbeidet.....	41
4.2.2	Å få nødvendig informasjon om barnet.....	44
4.2.3	Å få anerkjennelse og kunne ha innflytelse.....	48
5	Konklusjon	56
5.1	Forskningsspørsmål 1	56
5.2	Forskningsspørsmål 2.....	57
5.3	Forskningsspørsmål 3.....	57
6	Avsluttende refleksjon og veien videre.....	58
	Litteraturliste	60
	Vedlegg	

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I dag er hovedtyngden av barn under omsorg av det offentlige plassert i fosterhjem. I følge NOVA rapport 16/13 var det på slutten av 2012 i alt 9 600 barn og unge i fosterhjem, tre ganger så mange som for 25 år siden. (NOVA rapport 16/2013:18). Dette er en villet utvikling i norsk barnevernpolitikk som bla bygger på det biologiske prinsipp, hensynet til barnets beste, riktig hjelp til rett tid og mildeste inngreps prinsipp.

Et nordisk fireårig forskningsprosjekt «Fosterhjem for barns behov» ledet av NOVA på oppdrag av Barne- og ungdoms- og familiedirektoratet gav i 2010 ut en kunnskapsstatus om barn og unge i fosterhjem, og en litteratursammenstilling om utilsiktet flytting fra fosterhjem. De viser til at det eksisterer til dels store kunnskapshull på fosterhjemsområdet, samt at det er flere faktorer som virker sammen til at fosterforeldre gir opp, hvor mangler i samarbeidet med barneverntjenesten er en av dem. (Backe-Hansen, E, Egelund T, Havik T; 2010).

Barneverntjenesten og fosterforeldrene inngår i et samarbeid som skal vare så lenge barnet er plassert. I følge Havik er dette ikke et likeverdig samarbeid, og det vil variere i hvor stor grad fosterforeldre selv opplever at de anses som kompetente samarbeidspartnere. Det vil og variere i hvor stor grad barneverntjenesten behandler fosterforeldre slik. Barneverntjenesten må forholde seg til hele spekteret av aktører i en fosterhjemsplassing, og må ofte balansere mellom motstridende interesser. I tillegg må de følge opp de krav som ligger i vedtak fattet av fylkesnemnd og rettsinstans. I Havik (2007) sin studie var det slik at om lag halvparten av fosterforeldrene vurderte forholdet til barneverntjenesten som meget viktig eller viktig i en vurdering av å si opp avtalen. Undersøkelsen indikerer at det særlig er fosterforeldrenes vurdering av samarbeidet med barneverntjenesten som har betydning, som at barnverntjenesten ikke ser dem som likeverdige samarbeidspartnere, at de har holdt tilbake informasjon før plassering, at saksbehandler er vanskelig å få tak i, og at det er for lite kontakt. (Havik 2007:145). Min erfaring er at kravet til godt samarbeid og samhandling ikke er blitt mindre med årene, og at det stiller store krav til lederes evne og kompetanse i å tilrettelegge for dette.

Det statlige barnevernet har ansvar for å rekruttere og formidle fosterhjem, samt gi generell opplæring. Den kommunale barneverntjenesten har ansvar for å godkjenne fosterhjemmene, gi tilbud om individuell veiledning og oppfølging, samt sette inn de styrkingstiltak de

vurderer er nødvendig for å sikre en stabil plassering så lenge barnet skal bo i fosterfamilien. Ledere av barneverntjenester rapporterer om en sterk vekst i økonomiske styrkingstiltak til fosterhjem, og utfordringer i å gi tilstrekkelig veiledning og oppfølging. Det statlige barnevernet melder om store utfordringer i å rekruttere nok og riktige fosterhjem til de barna som har behov for det. Det kunne og vært interessant å undersøke erfaringer fra samarbeid mellom statlig og kommunalt barnevern i å forvalte fosterhjemsoppdraget, og eventuelle innvirkninger på stabile plasseringer. Imidlertid har jeg valgt å følge opp tema fra studien til Havik og ønsker å undersøke nærmere hvilke erfaringer fosterforeldre har i dag fra samarbeid med barneverntjenesten og hva de vektlegger som særlig betydningsfullt.

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med oppgaven er å undersøke nærmere hvilke erfaringer fosterforeldre har fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva de vektlegger som særlig betydningsfullt i samarbeidet.

Problemstilling:

Hva er fosterforeldres erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid?

Forskningsspørsmål:

Hvilke erfaringer har fosterforeldre fra et godt samarbeid, og hva var det de opplevde som særlig betydningsfullt for dem i den konkrete situasjonen?

Hvilke erfaringer har fosterforeldre fra et samarbeid de vil karakterisere som lite tilfredsstillende, og hva var det de opplevde som manglet i den situasjonen?

Hva kjennetegner et godt samarbeid med barneverntjenesten?

1.3 Oppgavens tema og samfunnsmessige relevans

Barnverntjenesten har en sentral rolle i oppfølging av fosterforeldre. De har det juridiske ansvaret for barnet, og fosterforeldrene skal utøve den daglige omsorgen på vegne av barneverntjenesten. Barneverntjenesten er i lov pålagt å følge opp plasseringen i form av nødvendig veiledning og oppfølging, og skal følge med på barnet sin utvikling, og at barnet får den nødvendige utviklingsstøtte. Fosterforeldrene er på sin side forpliktet til å innrette seg

etter de avtaler som er inngått. Selv om forholdet mellom barneverntjenesten og fosterforeldre ikke er regulert på samme måte som forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, kjennetegnes likevel forholdet av mange av de samme faktorer som vi finner ellers i arbeidslivet. Samtidig har fosterforeldre en rolle som foreldre i det å utøve den daglige omsorg for fosterbarnet og kan i kraft av en slik rolle også betraktes som brukere av tjenester, i det å ha behov for ulike tjenester for å gi tilstrekkelig utviklingsstøtte til barnet. Hva fosterforeldre vektlegger som betydningsfullt i samarbeidet i lys av deres særlige rolle og ansvar er interessant å undersøke nærmere.

Jeg har tidligere vist til Havik sin studie om at synet på å være en sentral samarbeidspartner, samt at tilgjengelighet og kontakt med saksbehandler var særlig betydningsfullt for å fremme stabile plasseringer. (Havik 2007). Hva sier fosterforeldre i dag i lys av utviklingen.

I den senere tid har NRK sin dokumentarserie, Brennpunkt satt søkelys på samarbeid mellom fosterforeldre og barneverntjenesten. Et av temaene var fosterforeldres manglende partsrettigheter i uenigheter mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene. Barne- og likestillingsminister Solveig Horne uttalte i et intervju i programmet, et forslag om å innføre en meklingsordning mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene. Elisabeth Backe Hansen, forsker ved NOVA uttalte at det er sentralt at barneverntjenesten og fosterforeldrene får til et likeverdig samarbeid preget av medmenneskelighet og respekt for hverandres roller. (Brennpunkt, NRK den 25.02.14).

Dette viser at tema om samarbeid mellom fosterforeldre og barneverntjenesten er mer aktuelt enn noensinne, og at effektene av samarbeidet vil berøre nærmere 10 000 barn på ulike måter.

1.4 Oppgavens oppbygning

Videre i kapittel en gjør jeg rede for hva et fosterhjem er og innhold i fosterhjemavtalen som regulerer forholdet mellom fosterhjem og barneverntjenesten. Jeg gjør og rede for hva jeg legger i begrepet samarbeid.

I kapittel to presenteres sentral teori og tidligere forskning. Samarbeid er et sentralt begrep innen ledelse og jeg har valgt ledelsesteori med vekt på verdibasert ledelse og relasjonsledelse spesielt. Etikk og kommunikasjon er også to sentrale områder i samspill og samhandling. Jeg har her valgt ut omsorgsetikken og diskursetikken for å belyse funnene. Det har og vært interessant å belyse funnene opp mot teori om empowerment og brukermedvirkning siden fosterforeldre har en spesiell rolle som både omsorgsutøvere og oppdragstakere. Til sist i

teorikapittelet presenteres en nylig publisert Nova rapport, fosterhjem for barns behov, samt to masteroppgaver. I kapittel 3 presenterer jeg metoden. I presentasjonen inngår vitenskapsteoretisk bakgrunn og metodevalg, forskningsetiske vurderinger og hvordan jeg har arbeidet med datamaterialet. Til sist i metodekapittelet presenteres metodekritikk. I kapittel 4 presenteres det empiriske materialet fra fokusgruppeintervjuene. Funnene drøftes underveis i lys av teori og egne erfaringer. I kapittel 5 oppsummeres funnene under hvert av forskningsspørsmålene og kapittelet avsluttes med en refleksjon omkring resultatene. Til sist i etterordet gjøres noen betraktninger om veien videre.

1.5 Hva er et fosterhjem og hva regulerer forholdet mellom fosterhjem og barneverntjenesten

Barnevernloven definerer fosterhjem som et privat hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenesten sin beslutning om enten hjelpetiltak eller omsorgsovertakelse. (bvl § 4-22) Det er statlig barnevernmyndighet som har ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem og for at fosterhjemmet får nødvendig opplæring og generell veiledning. (bvl § 2-3). Departementet har gitt nærmere forskrifter om krav som stilles ved valg av fosterhjem, om fosterhjemmets rettigheter og plikter, om barneverntjenesten sin plikt til veiledning og oppfølging, og om tilsyn med barn i fosterhjem. Det er utarbeidet en fosterhjemsavtale i samarbeid med KS og Norsk fosterhjemforening, som regulerer forholdet mellom fosterforeldrene og barneverntjenesten ved fosterhjems plassering etter vedtak om omsorgsovertakelse etter lov om barneverntjenester. (Fosterhjemsavtalen 2010). Denne sier noe om barneverntjenesten sine oppgaver og forpliktelser, og fosterforeldrenes forpliktelser. Barneverntjenesten skal ved fosterhjems plassering gi alle nødvendige opplysninger om fosterbarnet som er nødvendig for at fosterforeldrene skal kunne ivareta den daglige omsorgen for barnet. De skal også informere barnet om årsaken til plassering, samt sikre at barnet får hjelp til å ivareta sin historie. Videre skal de gi nødvendig informasjon til aktuelle samarbeidspartnere for fosterforeldrene i samråd med dem. Barneverntjenesten har et ansvar for at fosterhjemmet får den opplæring og veiledning som er nødvendig med utgangspunkt i barnet sine behov. De skal være tilgjengelig for fosterforeldrene, gi nødvendig veiledning, samt bistå i kontakt med andre offentlige etater. De skal hjelpe og støtte fosterbarnet og iverksette tiltak og/eller endringer som viser seg nødvendig. De skal videre føre kontroll med at barnet får god omsorg i fosterhjemmet. Avtalen gir også føring om et minimum av antall hjemmebesøk pr år. Fosterforeldrene sine forpliktelser innebærer å gi fosterbarnet et trygt og

godt hjem og ivareta den daglige omsorgen for barnet. Oppdraget utføres i deres private hjem og de er å anse som selvstendige oppdragstakere. Fosterhjemsgodtgjøring består av arbeidsgodtgjøring og utgiftsdekning regulert av KS sine satser. Barneverntjenesten og fosterforeldrene inngår en avtale om hvilken godtgjøring fosterforeldrene skal motta. Fosterforeldrene skal samarbeide med barneverntjenesten om de avtaler som er gjort, og ta imot veiledning og tilbud om kurs og opplæring. Videre skal de samarbeide med biologiske foreldre, og andre barnet skal ha samvær med, samt offentlige instanser og tjenester som skal bistå fosterbarnet og fosterforeldrene. (Fosterhjemavtalen 2010)

1.6 Begrepet ”samarbeid” slik det er brukt i oppgaven

Det jeg legger til grunn i begrepet samarbeid i denne oppgaven handler om hvordan barneverntjenesten og fosterforeldre samhandler rundt ulike forhold knyttet til et felles ansvar for å gi god omsorg og utviklingsstøtte til barn under offentlig omsorg. Askheim definerer samarbeid som samspill, kompaniskap og det å jobbe sammen.(Askheim 1998).

I dette kapittelet har jeg redegjort for bakgrunn, formål og problemstilling for studie. Jeg har videre presentert tre forskningsspørsmål, samt redegjort for hva et fosterhjem er, og hva som regulerer forholdet mellom fosterforeldre og barneverntjenesten, Videre har jeg redegjort for hva jeg legger i begrepet samarbeid. I neste kapittel vil jeg presentere de valgte teoretiske perspektivene, samt nyere aktuell forskning på området.

2 Teoretiske perspektiv

I dette kapittelet vil jeg presentere de ulike teoretiske perspektivene jeg har valgt å analysere funnene utfra. Studien søker å finne mer kunnskap om fosterforeldres erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, og hvilke aspekter i samarbeidet som er særlig betydningsfullt for dem i et godt samarbeid. Samarbeid er et sentralt begrep innen ledelse, og i teori om relasjonsledelse er blant annet dialog trukket frem som en viktig lederkompetanse. Relasjonsledelse er en menneskeorientert tilnærming som bygger på et humanistisk menneskesyn. Det humanistiske menneskesynet har noen sentrale verdier knyttet til frihet, ansvar og likhet. Jeg redegjør først kort for ledelsesfilosofien verdibasert ledelse og begrepet verdier som en inngang til teori om relasjonsledelse. Ledelse og samarbeid handler om etikk og kommunikasjon. Da dette er to store fagområder begrenser jeg det til to aspekter som er særlig viktig for kommunikasjon i relasjoner, relasjonsetikk (omsorgsetikk) og diskursetikk. Verdiene frihet, ansvar og likhet er og sentrale verdier innen teori om empowerment og brukermedvirkning. Fosterforeldrene sin spesielle rolle som både oppdragstaker og omsorgsutøvere gjør det interessant og analysere funnene relatert til disse.

Til sist presenteres kort nyere aktuelle forskning. NOVA rapport 16/2013 ble lagt frem i januar 2014 og kom ut underveis i mitt prosjekt. Jeg har og valgt å ta med funn fra to masteroppgaver i 2013.

2.1 Innfallsvinkler til ledelse og verdibasert ledelse:

I følge Busch reflekterer de fleste definisjoner av ledelse at det innebærer en intensjonell prosess som utøves av en person for å styre aktiviteter og relasjoner i en gruppe eller organisasjon. Imidlertid er det uenighet om ledelse skal knyttes til bestemte roller eller betraktes som en prosess mot å utøve innflytelse (Busch 2012: 81 referert til Yukl 2006) I følge Kirkhaug er begreper som går igjen i mange definisjoner av ledelse, mål, koordinering, påvirkning, motivasjon og kontekst (Kirkhaug 2013:16). Han peker videre på at selv om det er fellesnevnerne om hva ledelse handler om, er det større uenighet og forvirring når det gjelder hva som er godt og dårlig lederskap både i et etisk og rasjonelt perspektiv. (ibid: 16).

Busch viser og til at forskere har vært opptatt av hva som særpreger god ledelse, og de har fokusert på både personlighetsteorier og lederstilteorier. Lederstilteoriene handler om lederen sin balansering mellom å være oppgaveorientert og relasjonsorientert. Det har vært vanskelig å dokumentere hvilke som var mest effektive, og etter hvert ble man også opptatt av

situasjonen som ledelse ble utøvd i. (Busch 2012:85). Kort fortalte bygger situasjonsbestemt ledelse på en forutsetning om at lederen er i stand til å variere egen atferd og tilpasse lederstil til situasjonen slik at den har gunstig effekt på medarbeidernes prestasjoner (Martinsen 2004:101)

I Skandinavia er det den danske tradisjonen fra handelshøyskolen i København og Århus fra begynnelsen av 90 tallet som har vært inspirasjon for utvikling av verdibasert ledelse. Begge har sine impulser fra moralfilosofi og sosiologi, og omtaler verdibasert ledelse som; ledelse med holdning og verdier. (Aadland 2007: 147). Verdibasert ledelse skiller seg fra andre prinsipp for ledelse ved at de tar verdier i bruk som kjernefokus for å utvikle lederprofil og styringsverktøy(ibid: 148). I Norge har både Aadland, Kirkhaug og Busch forfattet bøker om verdibasert ledelse, og de har noe ulike definisjoner av hva dette er, men med felles utgangspunkt i verdier som sentrale for styring og motivasjon. Mens Aadland fokuserer på refleksjon og avdekking av de skjulte verdier og utvikling av verdier i praksis, er Busch opptatt av at offentlige profesjoner har vedtatte verdier i blant annet yrkesetiske retningslinjer. Han viser til at vedtatte verdier må inn i prosessutvikling på lik linje med målformulering, problemløsning og språkskapende samspill. Kirkhaug vektlegger at verdibasert ledelse er et kollektivt og toppstyrt verktøy for påvirkning av verdier gjennom avlæring, endring, utvikling og vedlikehold av verdier.(Aadland 2007, Busch 2012, Kirkhaug 2013). Verdier er helt sentralt innenfor denne ledelsesfilosofien. Verdier uttrykker at noe er bedre enn noe annet i følge Aadland og han definerer verdier som «*verdier er ønskerverdige kvalitetar ved handlingar eller føremål*» (Aadland 2007:151). Forfatteren viser til at hvis man skal fange verdibegrepet i full konsekvens så må også kilden til spontane reaksjoner og handlinger som er basert på «førmedvitne» impulsar frem, og da må de skjulte verdiene inkluderes (Aadland 2007: 153) Espedal viser til at verdibegrepet referer til grunnplanet for våre handlinger, hun viser til Milton Rokeach som sier at verdier er standarder eller veivisere for de handlingene vi skal utføre (Espedal 2010:60 referert til Kaufmann & Kaufmann) Kirkhaug viser til at ledelse og ansatte må inngå i et omfattende sosialt positivt bytteforhold, hvor man vektlegger mentalt og sosialt fellesskap, nærhet, avhengighet, gjensidighet, tillit og deling av tro og ideer for å utvikle og vedlikeholde verdier (Kirkhaug 2013:104). Busch referer til at det ikke er angitt hva som ligger i høye etiske standarder, men at viktige sider er integritet, ærlighet, pålitelighet, rettferdighet og omsorg for både mennesker og samfunn. Han viser også til at det finnes andre teorier som trekker inn dette perspektivet, blant annet relasjonell ledelse.(Busch 2012:87) Kirkhaug viser til at verdibasert ledelse er i

større grad filosofisk, relasjonelt og emosjonelt orientert enn tradisjonell tilnærming som regelstyring og målstyring. I følge forfatteren er Smircic og Morgans (1992) sin utledning av lederskap som en interaktiv og dialektisk fenomen et viktig bidrag for å forstå betydningen av lederskap som et relasjonelt fenomen. Fenomenet innebærer mobilisering av forståelse, å sette ord på hva som har vært tidligere fremherskende kunnskap slik at ny kunnskap kan oppstå (Kirkhaug 2013:24).

2.2 Relasjonsledelse

Relasjonsledelse er en menneskeorientert tilnærming og bygger på et humanistisk og etisk menneskesyn som grunnmur for påvirkning. Det handler om å påvirke medarbeidere gjennom tillitrelasjoner og dialog, og teorien knyttes opp mot psykologi, pedagogikk og sosiologi.

Relasjonsledelse har et særlig fokus på kunnskap om individet i samspill med sine omgivelser. Spurkeland sier dette slik *etter at dialogen har bragt frem et vell av synspunkter og mulige løsninger, kan diskusjonen overta for å sile en løsning* (Spurkeland: 2013:21)

Spurkeland hevder videre at påvirkning av andre mennesker må forsvares utfra etiske normer og den etiske grunnholdning handler om å forplikte seg til å ikke skade andre mennesker. Ledelse må tilpasses det enkelte menneske og gi støtte gjennom empati, dialog og tilrettelegging. (ibid:17). Relasjonsledelse fokuserer også på at lederen må ha høy bevissthet rundt likeverdighetsprinsippet (ibid:62) Forfatteren fremhever at man må se på den andre som fullverdig i prosessen, og at det kan utvikles et samarbeidsfellesskap med positive tanker om hverandre. Forfatteren hevder at man da kan oppnå likeverdighet gjennom respekt og interesse for andre uavhengig av alt som skiller.(ibid: 62). Den samtaleformen som best ivaretar en balansert og likeverdig samtale er i følge Spurkeland, dialogen. Formålet med dialog er å skape en opplevelse av likeverd og delaktighet hos alle involverte. (ibid: 55-65).

2.2.1 Relasjonskompetanse

Relasjonskompetanse er det som gjør at vi får kontakt og kan samhandle, og er en kjernekompetanse for både ledere og ansatte i følge Spurkeland. (Spurkeland 2012). Han presenterer ulike dimensjoner i relasjonskompetanse hvor blant annet menneskeinteresse, tillit, dialog, tilbakemelding og relasjonsbygging er sentrale. (ibid:17). Menneskeinteresse omtales som en generell positiv nysgjerrighet og et aktivt engasjement i andre mennesker. Det handler om en humanistisk holdning som verdsetter mennesket på en helt annen måte enn andre ressurser i arbeidslivet. Tillit omtales som bærebjelken i alle relasjoner og bygges ved

repeterende tillitvekkende handlinger. Dialogens kjerne handler om balanse og likeverdighet, som dreier seg om å gi plass og åpning for den andre i samtalen og vise genuin interesse for meg som din samtalepartner. (ibid).

2.3 Etiske perspektiv

I manuskriptet, etisk teori av Tom Eide referer han til Føllesdal (1998) som sier at etisk teori kan hjelpe oss til å oppdage og se klarere moralske relevante aspekter ved en problemstilling som vi ikke uten videre oppdager eller tenker over. Det finnes en rekke ulike inndelinger av etiske teorityper og perspektiver, hvor hver av teoritypene kan sies å springe ut av spørsmål om hva som ansees som moralsk sett særlig relevant. (Eide 2010:4). Etikk som normativt fag kan defineres som systematisk tenkning om moralske problemer og sammenhenger, hvor etikk betegner faget, mens moral gjerne brukes normativt om handlinger og holdninger i praksis (ibid:1). En teoribasert tilnærming til etikk har sine styrker og svakheter i følge Eide. Styrken er at de kan være til hjelp for å tenke klarere i vanskelige etiske situasjoner i en organisasjon. Spørsmål som hvem er de berørte parter, hvordan blir de berørt, hva er de ulike argumentene, hvilke plikter har jeg, hvilke konsekvenser følger av handlingsalternativene kan gi grunnlag for en prinsipiell etisk analyse. Svakheten er i følge Eide at den er kognitiv og analytisk, mens følelser, erfaringer, intuisjoner og relasjoner i liten grad er inkludert. Forfatteren har derfor utarbeidet en modell med sjekklister for etisk refleksjon som innebærer at man stiller spørsmål til både det moralske problemet og til en selv, gjerne sammen med andre. Etisk refleksjon innebærer å stille spørsmål, og kan forstås som en selverkjennende, kritisk tenkning. (Eide 2010:12).

2.3.1 Relasjonsetikk

I relasjonsetikken står møte mellom mennesker i fokus, hvor møte med den andre gir etiske utfordringer og får sitt innhold. Kravet om å opptre moralsk er et krav som ikke kan løsrives fra relasjonen til andre mennesker (Eide og Skorstad 2005:56).

Levinas filosofi er aktuell for en etisk forståelse av kommunikasjon i relasjoner, nemlig at det menneske vi står overfor representerer noe genuint annet, noe vi ikke gjennom vår persepsjon er i stand til å forstå, men kun kan nærme oss ved å åpne oss. (Eide & Eide 2007). Løgstrup sin teori om det etiske grunnlag for kommunikasjon og samhandling, både i relasjoner og på samfunnsplan er beskrevet i hans hovedverk « Den etiske fordring» (1956). Løgstrup har som utgangspunkt for sin tenkning at mennesket alltid står i forhold til andre, og at menneskets

grunnsituasjon i møte med andre består i « at vove sig frem for at blive imødekomet » (ibid: 27). Hans kjernepoeng i følge Eide og Eide er nettopp tanken om at den enkelte i møte med andre er utlevert og sårbar, og at den kommunikative *ursituasjonen*, alltid innebærer en etisk fordring til den enkelte om å møte den andre med en holdning preget av mottakelighet, omsorg, og et ansvar for å ikke utnytte og misbruke den makt som ligger i relasjonen. Løgstrup og Levinas bruker forskjellig språk, men har det til felles at de utforsker og belyser det etiske ansvaret som ligger i møter mellom mennesker, og dermed også det etiske grunnlag for kommunikasjon i profesjonell praksis. (Eide & Eide 2007).

I boka, «Fordi vi er mennesker» (2011) beskriver en av forfatterne at det i faglitteraturen ikke er enighet om en felles samlende definisjon av hva tillit er, og at man istedenfor definerer det utfra den sammenheng det diskuteres og praktiseres innenfor (Kristiansen 2011:100) Kristiansen referer til at i samarbeid vil tillit spille en viktig rolle, og hun beskriver videre to former for tillit. I den ene er tilliten spontan og umiddelbar, i den andre utvikles og vokser den frem over tid. Det å si at man investerer noe av seg selv i et samarbeidsforhold uttrykker ikke presist hva som ligger i det, men det uttrykker at vi er involvert med hverandre og at det som involveres betyr noe (ibid: 100). I et samarbeidsforhold vil man som regel ha en implisitt forventning om at partene opptrer sannferdig og ikke har skjulte hensikter om å spille hverandre ut, og at man sånn sett «hviler i en tilstand av tillit». Det er først når den tause og spontane tilliten brytes at man blir klar over hvor implisitt den har vært.(ibid:102).

2.3.2 Diskursetikk

Diskursetikken kan betraktes som en teori om hvordan man på samfunnsnivå bør gå frem for å løse moralske interessekonflikter og finne frem til gyldige normer for moralsk handling. En grunntanke er at moralske normer bare er gyldige hvis alle som er, eller vil kunne bli berørt kan si seg enig i at de bør gjelde. (Eide & Eide 2007 referer til Habermas 1983,1996). Den er i utgangspunktet ikke utviklet for å løse enkeltsaker, men den kan kaste lys over hva god kommunikasjon forutsetter og innebærer i praktiske situasjoner når ulike interesser er involvert. Et viktig moment er at diskursetikken bygger på fornuft, argumentasjon og åpen kommunikasjon. Bare gjennom en åpen og herredømmefri dialog kan man skape et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag. (Eide& Eide 2007). Forfatterne referer til Kalleberg (1999) som sier at bak Habermas teori om en herredømmefri dialog ligger en tanke om at vi mangler begreper om elementære forhold som gjelder daglig kommunikasjon(ibid: 112). I følge Eide & Eide tar den sikte på å gjøre oss bedre i stand til å høre det selvsagte, og se det

åpenbare, oppdage og reflekter over det vi tar for gitt. Partene betraktes som likeverdige, gjennom oppriktighet i dialogen, saklig meningsutveksling og respekt for det andres argument. (ibid:112). Forfatterne referer til at diskursetikken kan betraktes som en ideell teori fordi den bygger på forutsetninger som neppe vil la seg realisere i en praktisk diskusjon. Allikevel kan den hjelpe oss til å se klarere forutsetninger for etisk kommunikasjon, betydning av å skape en åpen dialog, la de ulike parter komme til orde, dempe effekt av maktposisjoner, lytte godt til alle parter og bidra til og legge vekt på de beste argumentene. Dette er elementer som er viktige både som hjelper, men og i ledelse, blant kollegaer og på tvers av faggrenser. (ibid:112).

2.4 Empowerment og brukermedvirkning.

Empowerment er et mangetydig begrep og valg av definisjon er avhengig av bruksområde i følge Askim og Starrin. Selve begrepet er vanskelig å oversette til norsk med et ord, da power både kan betyr, styrke, makt og kraft. Begrepet brukes i forhold til ulike grupper som anses å stå i en avmakt posisjon. (Askheim og Starrin 2007:21) I følge Rønning har Empowerment begrepet et bredere anvendelsesområde enn brukermedvirkning ved at det og brukes i organisasjonsteori og ledelseslitteratur. Det dreier seg da om å myndiggjøre medarbeidere slik at de kan ta mer selvstendig ansvar. (Askheim og Starrin 2007:41).

I følge Askheim kan empowerment betraktes ut fra tre ulike posisjoner, etablering av motmakt, markedsorientert tilnærming og en terapeutisk posisjon. Alle har imidlertid det til felles at de har et positivt syn på menneske som et handlende og aktivt subjekt, som vil sitt eget beste hvis forholdene blir lagt til rette for det. (Askheim og Starrin 2007:22).

Empowerment som motmakt handler om å styrke enkeltindivider og grupper slik at de kan få kraft til å endre betingelsene som gjør at de befinner seg i en avmaktsposisjon.

Utgangspunktet er at den enkeltes posisjon er resultat av menneskeskapte, historiske prosesser og derfor kan de endres. Ved å skape en bevissthet hos den enkelte om sammenhengen mellom egen livssituasjon og samfunnsmessige forhold og andre som befinner seg i tilsvarende posisjon. (ibid: 23) Paulo Freire har vært en inspirasjonskilde innenfor denne tradisjonen. I følge han er bevisstgjøring et sentralt begrep, som handler om å oppfatte sosiale, politiske og økonomiske motsetningsforhold, og bekjempe det som skaper undertrykkelse. Den viktigste metoden til å skape endring er dialogen, og denne skjer gjennom en kollektiv bevisstgjøring og erfaringsdeling. (Askheim og Starrin 2007:24).

Tor Slettebø har stilt en rekke spørsmål i sin artikkel om empowerment som tilnærming i sosialt arbeid. Et av spørsmålene er « Er en tilnærming basert på empowerment mulig når yrkesutøveren arbeider i en organisatorisk sammenheng med klare kontrollfunksjoner» og referer da til barneverntjenesten sitt mandat. (Slettebø 2000). Slettebø viser til at empowerment og bygger på en metode med en ressursorientert tilnærming som blant annet har fokus på likeverd, partnerskap og samarbeid. (ibid). Her viser forfatteren til Weick (1992) sine forutsetninger. Det ene handler om at menneske har en iboende livs- og helende kraft og ved å støtte det de gjør som fungerer godt vil de gjøre mer av det. Det andre handler om at menneskets egne erfaringer må verdsettes og regnes som valid form for kunnskap. (ibid). I følge Slettebø vil den som arbeider utfra en slik grunntanke ha tiltro til at menneske har evne til å delta i beslutninger og handlinger som gjelder deres eget liv. Empowerment tilnærmingen fokuserer på likeverd ved å sette et kritisk søkelys på ekspertrollen som profesjonelle hjelpere har utviklet. Ikke ved at den settes i tvil, men ved at den betraktes som en av flere former for kunnskap, hvor klientens egne erfaringer og kunnskaper får samme status som profesjonell kunnskap. Slettebø viser til at partnerskap og samarbeid er blitt et av hovedgrepene i sosialt arbeid. Partnerskap kjennetegnes av et subjekt – subjekt forhold, hvor det er vesentlig at det eksisterer et tillitsforhold mellom partene. (ibid).

Slettebø viser til at brukermedvirkning står sentralt i en myndiggjørende praksis. En vanlig definisjon er: « at de som berøres av en beslutning, eller er brukere av en tjeneste, får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av et tjenestetilbud» (St.meld. nr 34,1996-97). Forfatteren viser til at brukermedvirkning i barnevernet kan foregå på ulike nivå, fra informasjon, til å bli konsultert, til å delta i selve beslutningen. Empowerment vektlegger retten til å definere sine problemer og bestemme hva slags hjelp man trenger. Ved å akseptere dette kommuniseres både aksept for klienten sin forståelse, og det overføres makt og kontroll i relasjonen. Forfatteren viser videre til at brukermedvirkning i lys av empowerment tenkning vil være et mål i seg selv, som en demokratisk rettighet som vil gi status som likeverdig, kompetent og meningsberettiget samfunnsmedlem.(ibid).

2.5 Presentasjon av nyere aktuell forskning

En nylig publisert undersøkelse fra et fireårig forskningsprosjekt ” fosterhjem for barns behov” hadde som en overordnet målsetting å fornye kunnskap om fosterhjemsarbeid i Norge. (Nova rapport 16/2013). I et av delprosjekt ble fosterforeldrene blant annet spurt om sine synspunkter på samarbeid med barneverntjenesten. Undersøkelsen er basert på et

spørreskjema besvart av 275 fosterforeldre. Tema som ble besvart var knyttet til, kontakt med saksbehandler, skifte av saksbehandler, trygghet i å kunne formidle sine forståelser av barnet og barnet sine behov, opplevelsen av innflytelse på beslutninger og hva mangler, opplevelsen av støtte og hva dette er. Resultatene viste at 85 % hadde hatt minst fire kontakter med barneverntjenesten siste året inkludert sms, tlf, og at 35 % hadde hatt minst 3 hjemmebesøk. Videre hadde hver 6 familie skiftet saksbehandler i løpet av de siste 6 mnd. I følge Havik er det en tendens til at fosterforeldre av «i dag» mener saksbehandler kjenner både barnet og dem selv bedre enn hva fosterforeldre av «i går» mente. (Havik, 1996, 2007). Så godt som alle følte seg trygge på at de kunne formidle sin forståelse av barnet og barnet sine behov, og drøyt halvparten av dem følte at tryggheten var absolutt. Videre vises det til at fosterforeldrene følte seg tryggere jo bedre de mente saksbehandler kjente barnet, og særlig dem selv. De som hadde skiftet saksbehandler det siste halve året, og de som hadde hatt få kontakter med saksbehandler, var – rimeligvis – noe mindre trygge en de øvrige i følge Havik. I forhold til opplevelsen av å ha innflytelse viser Havik til at andelen i dag er nær identisk med undersøkelsene i 1996 og 2007. I følge Havik synes det altså å ha vært en positiv utvikling når det gjelder fosterforeldres trygghet på å formidle seg til barnevernet, men ikke når det gjelder deres opplevelse av å ha innflytelse på hva barnevernet beslutter. (ibid:153) De fleste fosterforeldrene mente barnevernet ga dem all den støtten de trengte, selv om bare hver fjerde mente at fullt og helt. Havik hevder at når en av fem fosterforeldre mener det stemmer dårlig at barnevernet gir dem all den støtte de trenger, må forbedringspotensialet karakteriseres som stort. (Nova rapport 16/2013:154).

I tillegg til denne undersøkelsen har jeg valgt å presentere funn fra to masteroppgaver. Den ene er en kvalitativ undersøkelse med intervju av 5 fosterfamilier og 5 fosterbarn, hvor tema er “Stabilitet i fosterhjem”(Toven 2013) Hun finner at en tilgjengelig, stabil og støttende barneverntjeneste fremholdes som helt sentralt av fosterforeldrene. Dette innebærer at de har en god kommunikasjon med saksbehandler, at de får direkte oppfølging underveis, at det er åpenhet om barnet sin situasjon – uten begrensninger av taushetsplikten. Videre fremholder fosterforeldrene at det er barneverntjenesten som er premissleverandør, og har formell myndighet til å regulere samvær, vedta økonomisk støtte og rammebetingelser for dem som fosterforeldre. De fremholder betydningen av støtte og at de kan virke som et team i samarbeid med andre instanser, at saksbehandler er tilgjengelig og kjenner barnet og dem selv. Det å bli verdsatt for den jobben de gjør, å få tilbakemeldinger på godt og vondt, dele ansvar og utfordringer, og få veiledning fremheves som sentralt.

I masteroppgaven til Berit Hognestad Haaland, “veien blir til mens vi går den” har hun intervjuet 6 fosterforeldre som er i slekt med fosterbarnet. (Haaland 2013). Av de funn som fremkommer vedrørende samarbeid med barneverntjenesten oppsummeres dette i tre sentrale tema, en tydelig, tilgjengelig og støttende barneverntjeneste. Det fosterforeldrene bla fremholder er betydningen av at de kan ringe når ting er vanskelige og er lett tilgjengelig, at saksbehandler er tydelig overfor biologiske foreldre, og følger dem opp, at hun er interessert i fosterbarnet og har god kjennskap til det, og viser forståelse for dem som fosterforeldre.

I dette kapitlet har jeg presentert de teoretiske perspektiv for drøfting av funn. Det er teorier knyttet til ledelse, etikk og kommunikasjon, samt empowerment. Jeg har videre gitt en kort presentasjon av en nylig publisert rapport fra NOVA, *fosterhjem for barns behov*, samt to masteroppgaver fra 2013. I neste kapittel vil jeg først gjøre rede for metodevalg og fremgangsmåte, samt forskningsetiske avveielser. Videre presenteres fremgangsmåten analysen. Til sist presenteres metodekritikk og vurdering av validitet og reliabilitet.

3 Metode

I dette kapitlet vil jeg presentere valg av metode, betydningen av beskrivelse, tolkning og egen forforståelse i forskningssammenheng. Videre presenteres forskningsetiske vurdering før beskrivelse av fremgangsmåte og gjennomføring av undersøkelsen. Til sist i kapitlet presenteres analyse av data og prosess frem mot funn, samt metodekritikk og prosjektets reliabilitet, validitet.

3.1 Vitenskapsteoretisk forståelsesramme

I følge Tranøy (1986) er metode en fremgangsmåte for å frembringe vitenskapelig kunnskap eller etterprøve kunnskapskrav på. Jeg har valgt kvalitativ metode med intervju i gruppe som forskningsmetode for å få svar på problemstillingen. I introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010) er kvalitativ metode særlig hensiktsmessig når vi skal undersøke fenomener vi ikke kjenner særlig godt, som det er forsket lite på, og når vi undersøker fenomener vi ønsker å forstå mer grundig. Havik sin spørreskjemabaserte undersøkelse fra 2013 gir noen svar på fosterforeldres meninger om samarbeid med barneverntjenesten. I denne oppgaven ønsker jeg å få tak i en mer utfyllende beskrivelse av hvilke erfaringer de har fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva fosterforeldre vektlegger som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid. Det krever at man får mer tak i dybden av erfaringene, samtidig kan oppleves som et vanskelig tema. I den sammenheng synes en kvalitativ metode å egne seg best for denne type undersøkelse.

3.2 Fokusgruppeintervju som metode for samtale med informantene

Gruppesamtale, eller fokusgruppeintervju gjør det mulig å produsere konsentrerte mengder av data om et emne. Det kan være hensiktsmessig når vi ønsker å få informasjon om deltakernes holdninger, oppfatninger, reaksjoner og motivasjoner og hvorfor de tenker og føler som de gjør. Det gir videre mulighet for å avdekke bredde av synspunkter, holdninger, erfaringer og fortolkninger fremfor å få detaljert informasjon fra enkeltindivider. (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:106). Om fokusgrupper som metode i samfunnsvitenskapelig prosjekt er egnet eller ikke, avhenger av formålet ved og utformingen av prosjektet i følge forfatterne. I denne studien er formålet å få tak i fosterforeldres refleksjoner og erfaringer knyttet til betydningen av samarbeid med barneverntjenesten. I følge Malterud er fokusgrupper en relevant metode når vi vil undersøke fenomener som gjelder felles erfaringer, holdninger eller

synspunkter i et miljø der mange mennesker samhandler. Fokusgrupper kan blant annet mobilisere assosiasjoner ved at gruppedynamikken bidrar til fortellinger (Malterud 2012:22).

3.3 Bruk av beskrivelse og tolkning i kvalitative studier

Malterud viser til at man i kvalitative studier gjør bruk av både beskrivelser og tolkninger, og at det ikke går an å bruke det ene uten å bruke det andre. Den hermeneutiske erkjennelsestradisjon ligger til grunn, og handler om tolkninger av menneskelig uttrykk (Malterud 2011:44). Hermeneutikk handler i utgangspunktet om tekstfortolkning og det som skal fortolkes må ses som en helhet som består av enkeltdeler. Samtidig kan ikke enkeltdelene fortolkes uten at en ser helheten. (Alvesson & Skjølberg 2008). Forskeren bestreber seg på å se mening med et fenomen, handling eller ytring, sett gjennom en utvalgt gruppe menneskers utrykte erfaringer. Når handlingen eller ytringen tolkes, forstår man at denne må sees i lys av den sammenheng der mening skapes. Forskeren kan ikke forstå mening utenfor den sammenheng der mening skapes. (Fangen 2004).

Et fenomenologisk perspektiv handler om en forståelsesform der menneskelige erfaringer regnes som gyldig kunnskap. Fenomenologi kan forstås som læren om det som viser seg, tingene slik som de viser seg, slik de fremstår for oss og slik de oppfattes av sansene.(Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:82). I følge Malterud kan forskeren vektlegge den ene dimensjonen mer enn den andre i innsamling og analyse av kvalitativt materiale, og at det er viktig for forskeren å erkjenne sitt tyngdepunkt mellom beskrivelse og tolkning og overveie hva som har påvirket resultatene (Malterud 2011:44).

I studien er det informantenes erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten og hva de mener er betydningsfullt for dem i et godt samarbeid som skal belyses. Målet er så godt det lar seg gjøre å kunne få en komplett og helhetlig forståelse av en sak eller et fenomen slik informantene ser det.

3.3.1 Forforståelse

I følge Alvesson og Skjølberg foretar forskeren en omfattende fortolkning, ikke bare på bakgrunn av informasjonen som innhentes, men den bygger og på den mer generelle forståelsen forskeren har før studiet. Denne forståelsen omtales i hermeneutikken som forforståelse. Den bygges på forskerens egne erfaringer, resultater fra tidligere forskning, faglige begreper og teoretiske referanserammer. Dette benyttes som et viktig grunnlag for forskerens forståelse av informantene og deres handlinger, og for egen fortolkning av

handlingens mening. (Alvesson & Skjølberg 2008). Thørnblad peker på at utfordringen ligger i å forske på det en selv er en del av. Nærheten mellom individuelle forforståelser og begreper og fenomener som er etablert i fagmiljøet krever at forskeren har en refleksiv holdning ved å stille spørsmål ved selvfølgeligheter som kan tas for gitt. Det fordrer en kritisk holdning til vanetenkning (Thørnblad 2011).

Min egen forforståelse i møte med informantene og prosjektet sitt formål inneholder flere faktorer som har betydning for analysen. Gjennom mitt arbeid både som leder og familierapeut i statlig barnevern har jeg flere års erfaring fra samarbeid med mange kommunale barneverntjenester på ulike områder. Det siste året har jeg og hatt ansvar for å tilby generell veiledning til fosterforeldre og formidle fosterhjem til kommunene. Den formelle og uformell kunnskapen tilegnet gjennom erfaring vil til enhver tid prege barnevernets arbeid, og dermed og påvirke min forforståelse. I tillegg er jeg mor og farmor, og disse rollene samt egen erfaring fra omsorg for barn vil og være en del av min forforståelse. Det blir særlig viktig å innta en refleksiv holdning på alle stadier i forskningsprosessen, og å være bevisst min egen forforståelse.

3.4 Forskningsetiske vurderinger

Bruk av informanter og informasjon gitt gjennom intervjuer i forskningsarbeid krever etiske overveielser. I følge Malterud er respekt, velgjørenhet og rettferdighet sentrale allmenntiske verdier som grunnlag for de forskningsetiske prinsippene. Informert samtykke og personvern er sentralt for å ivareta disse. (Malterud 2012: 140). Malterud påpeker videre at etisk dømmekraft har betydning i alle ledd av forskningsprosessen, hvor vi allerede ved utforming av problemstillingen må vurdere hva som kan ha moralsk betydning og hvem dette vil angå. I min studie henvender jeg meg til fosterforeldre hvor tema blant annet er erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten. I et intervju kan informasjon om sensitive opplysninger om fosterbarnet og forhold rundt dem komme frem selv om dette ikke er det sentrale tema. Fosterforeldrene kan kjenne på et etisk dilemma ved å snakke om deres nærmeste samarbeidspartner uten at de er tilstede. Informert samtykke og personvern er her sentralt. Malterud påpeker at samhandling i gruppe kan lede til uforutsette situasjoner som krever at vi som prosjektleder må ivareta deltakerne på etisk forsvarlig vis. (ibid:140) Malterud viser til Guillemin m.fl som beskriver perspektiv for klinisk praksis. Det å utvise etisk dømmekraft innebærer en holdning som krever oppmerksomhet overfor etisk betydningsfulle hendelser. Det krever at forskeren har evne til å identifisere hendelsene, kunne si fra om hva som står på

spill, være refleksiv, ha mot til å være åpen for kritikk og stille spørsmål ved seg selv og egen rolle(ibid:141).

I gruppene jeg har henvendt meg til, kjenner deltakerne hverandre gjennom flere gruppesamlinger og de skal fortsette med gruppesamlinger også etter fokusgruppeintervjuet. I starten av intervjuet ble deltakerne gjort oppmerksom på at hvis det skulle komme opp viktige tema, eller sensitive forhold som ikke det var naturlig å utdype i fokusgruppeintervjuet, eller tema det ikke ble anledning til å snakke ferdig om, så ville dette bli fulgt opp av gruppeveileder i etterkant. Dette ble vurdert som viktig i samtale med gruppeveileder før intervjuene, for å ivareta gruppedeltakerne og skape trygghet i å dele sine erfaringer knyttet til mitt prosjekt. Gjensidig taushetsplikt var allerede etablert i gruppa.

3.5 Valg av informanter

Barne- og ungdoms- og familieetaten har ansvar for å gi tilbud om veiledningsgrupper til alle kommunale fosterhjem i løpet av det første året de blir fosterforeldre. Tilbudet er frivillig og fosterforeldre har ulike omsorgskommuner som sine oppdragsgivere. Fosterforeldrene kan ha fosterbarn i ulike aldre, og ha ulike erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten. Det er flere fordeler med å henvende seg til denne gruppen for et fokusgruppeintervju. Deltakerne kjenner hverandre og har snakket sammen om mange ulike tema knyttet til det å være fosterforeldre, det kan derfor oppleves rimelig trygt å dele erfaringer. De vil og ha erfaringer fra flere forskjellige barneverntjenester. Videre er litteraturen ganske entydig når det gjelder når i plasseringsforløpet de fleste utilsiktede flyttingene skjer, nemlig i løpet av de første månedene og opp til de første par årene etter plassering.(Havik 2007). Erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten og hva de vektlegger i denne fasen, kan da være særlig interessante å få tak i. Når det gjelder hvor mange grupper som bør benyttes for det samme tema, kan grupper aldri bli representativ for en populasjon i følge forfatterne i boka introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Utvelgelsen er derfor ikke et spørsmål om å få et stort nok utvalg av informanter, men kriteriet blir mer i hvilken grad emnet er uttømt og i hvilken grad det kommer frem nye momenter.(Johannessen, Tufte, Christoffersen 2010:153). I følge Malterud kommer det an på studiets problemstilling og analytiske ambisjoner og kvaliteten av empiriske data, og at du som forsker skal demonstrere refleksivitet ved å ta nødvendige forbehold om tolkningsmuligheter og rekkevidde. (Malterud 2012:39) Hun viser videre til Sandelowski som hevder at en enkelt gruppe kan være nok hvis formålet er å beskrive erfaringer som kan bidra til å kaste nytt lys over et fenomen, og at det sentrale i

kvalitativ metode uansett analysestrategi er å identifisere mening med utgangspunkt i enkelttilfeller. (Malterud 2012: 37). Tid og ressurser til rådighet i prosjektperioden resulterte i to fokusgruppeintervju med totalt 13 deltakere.

3.5.1 Rekruttering

Rekruttering av informanter ble gjort ved å henvende meg til leder for gruppeveiledning av kommunale fosterforeldre på mitt arbeidssted. Hun valgte ut aktuelle grupper å forespørre i tidsrom for studien. Den ene gruppen hadde 10 deltakere og den andre gruppen 6 deltakere. Jeg sendte en skriftlig henvendelse til ledere av barneverntjenestene om tillatelse til å forespørre aktuelle fosterforeldre. Deretter ble de aktuelle gruppedeltakerne forespurt om deltakelse ved at gruppeveileder sendte ut informasjon om prosjektet på vegne av meg som forsker. På tidspunkt for gjennomføring av intervjuene var det totalt 13 deltakere fra de to gruppene.

3.6 Gjennomføring av intervjuundersøkelsen

Gruppedeltakerne ble minnet om ved oppstart av gruppeintervjuet at de kunne trekke seg fra undersøkelsen på et hvert tidspunkt. Ansvarlig behandling av data og anonymitet er helt sentralt for å sikre personvern og respekt for deltakerne. Jeg har vist til at en viktig etisk refleksjon er hvordan informasjonen formidles på en generaliserbar måte, slik at den enkelte informant beholder sin anonymitet.

Det ble søkt Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) om tillatelse til å gjennomføre studien. Prosjektet ble vurdert som meldepliktig og godkjent. Deretter ble ledere av barneverntjenestene til de aktuelle fosterforeldrene kontaktet på mail med informasjon om studien, og med forespørsel om tillatelse til å forespørre fosterforeldre om deltakelse. Alle lederne bekreftet at dette var greit. Fosterforeldrene fikk deretter tilsendt informasjon om studien, hva et informert samtykke er, og med forespørsel om deltakelse. Informasjonen ble sendt ut på mail av deres gruppeveileder. Fosterforeldrene ble bedt om å tilbakemelde til sin veileder om de ønsket å delta eller ikke. Jeg møtte deretter den ene gruppa for å gi ytterligere muntlig informasjon om prosjektet, samt avtale tid for selve fokusgruppeintervjuet. Den andre gruppa var det ikke anledning å møte før selve intervjuet. De fikk i tillegg til brevet en påminnelse av sin veileder at de kunne ringe eller sende mail om evt spørsmål til henne eller undertegnede.

Fokusgruppeintervjuene ble gjennomført i de samme lokalene som gruppen har sine vanlige veiledninger. Gruppeveileder var tilrettelegger og bisitter. Samtalen ble tatt opp på bånd, og deretter transkribert jeg selv materialet ordrett. Jeg merket av for pauser, latter og utydelig tale. Bakgrunnsdata ble fylt ut på et skjema før oppstart av selve intervjuet.

3.6.1 Presentasjon av informantene

Informantene bestod av 5 fosterforeldrepar og 3 fosterforeldre i alderen 34 – 53 år, 6 menn og 7 kvinner. De hadde vært fosterforeldre fra 6 mnd til 3,5 år, hvor de fleste hadde vært i ca et år. Det var kun et par som hadde vært fosterforeldre i 3,5 år. De hadde omsorgen for til sammen 9 fosterbarn, 5 barn under skolealder og 4 i skolealder. Den yngste var 17 måneder og den eldste var 13 år. Alle barna var plassert etter bvl § 4-12 (omsorgsovertakelse). Barna tilhørte 6 omsorgskommuner. Kommunene var i hovedsak det vi kan karakterisere som mellomstore, samt en bykommune, (mer enn 70 000 innbygger) og en liten kommune, (under 3000 innbyggere). Alle fosterforeldrene hadde deltatt i Bufetat sitt opplærings og rekrutteringsprogram før de var blitt godkjent som fosterforeldre av barneverntjenesten. En gruppe var helt i avslutningen av sin veiledningsperiode, den andre var ca halvveis.

3.7 Analyse

Jeg har brukt Malterud sin modell, systematisk tekstkondensering, som bygger på Giorgios fenomenologiske meningskondensering i analyse av data. Modellen beskriver fire faser. Den første fasen starter med å skaffe seg en oversikt, et totalinntrykk av materialet. Vi spør oss selv hvilke foreløpige tema vi kan skimte i teksten og drøfter hva vi mener med disse, og hvordan de kan belyse problemstillingen. Malterud anbefaler å samle seg om 3-6 foreløpige temaer. I andre fase skiller relevant tekst fra irrelevant, her sorteres den delen av teksten som kan tenkes å belyse problemstillingen, ut. Samtidig som en markerer de meningsbærende enhetene, systematiseres de ved hjelp av koding. I følge Malterud skal man på dette stadiet i analysen også overveie om kodene representerer fenomener av noenlunde samme klasse. Her kan vi bruke vår forforståelse og teoretiske rammeverk som hjelp i sorteringen. (Malterud 2013: 101). I analysens tredje trinn skal vi systematisk hente ut mening ved å kondensere innholdet i de meningsbærende enhetene som er kodet sammen. I analysens fjerde trinn skal vi sette sammen bitene igjen. Det kalles å rekontekstualisere. På dette trinnet i analysen sammenfattes det vi har funnet i form av gjenfortellinger som kan legge grunnlag for nye beskrivelser eller begreper som kan deles med andre. (ibid: 101)

Malterud (2013) viser til Giorgio som hevder at formålet med den fenomenologiske analysen er å utvikle kunnskap om informantenes erfaringer og livsverden innenfor et bestemt felt. Vi leter etter essenser eller vesentlige kjennetegn ved de fenomener vi studerer. Malterud fremhever at vi forsøker å sette vår egen forforståelse i parentes i møte med data, samtidig som dette egentlig er uopnåelig. Det er derfor viktig å ha et reflektert forhold til vår egen innflytelse på materialet slik at vi likevel mest mulig lojalt kan gjenfortelle deltakernes erfaringer og meningsinnhold (ibid).

3.7.1 Beskrivelse av fremgangsmåte i analysen.

Mitt første trinn i bearbeiding av rådata var å skrive ned opptakene fra de to fokusgruppeintervjuene. Jeg valgte å skrive ned alt materialet selv for å sikre mest mulig troskap til materialet, og for å ivareta det non-verbale språket som kom frem i intervjusituasjonen. Etter å ha transkribert to fokusgruppeintervjuer hadde jeg 50 tetskrevne sider. I etterkant av intervjuene skrev jeg ned umiddelbare inntrykk, jeg etterspurte også bisitter om hennes inntrykk fra intervjuene, og skrev dette ned. Da bisitter til vanlig er veileder for gruppene hadde hun god kjennskap til de enkelte fosterforeldrene og deres situasjon fra tidligere. En svakhet ved dette kan være at hennes fortolkninger baserer seg på hennes kjennskap til informantene fra før, og nye perspektiv kan være vanskelig å oppdage. Styrken kan være at meninger slik kan forstås i en utvidet kontekst.

I intervjuene vekslet deltakerne mellom å ta ordet. En deltaker kunne starte ut med sine tanker uten å fullføre setningen, hvorpå den neste tok opp ballen videre på samme tema. Det utviklet seg en dialog mellom deltakerne etter hvert som nye tema kom på banen. Under transkriberingen kunne jeg erindre situasjonen der historien ble fortalt, og noterte derfor inntrykk fra dette perspektivet underveis på et eget ark. Malterud vektlegger at forskeren både skal mest mulig lojalt ivareta det opprinnelige materialet på en pålitelig og gyldig måte, samtidig som man tvinges til å erindre den situasjonen hvor historien ble fortalt utover ordene. (Malterud 2013: 75) Under intervjuet snakket deltakerne av og til i munnen på hverandre og det kunne da være vanskelig å oppfatte alt som ble sagt. Selv om jeg i intervjuet stilte oppklarende spørsmål, oppdaget jeg under transkriberingen at det likevel enkelte steder kunne være vanskelig å oppfatte alt som ble sagt. Jeg markerte i teksten at det var utydelig.

For å bevare deltakernes anonymitet, har jeg valgt å transkribere i skriftlig bokmålsform, selv om deltakerne hadde tydelig dialektform i språket. En annen grunn til dette valget er at tekst i dialektform kan virke fremmed og merkelig for utenforstående. En erfaring ved å transkribere

materialet selv, var at jeg fikk gjøre meg kjent i materialet fra en ny side. En side som gav rom for flere ettertanker og slutninger enn under intervjuene. Underveis i transkriberingen oppdaget jeg at fortellinger kunne vært utdypet ytterligere, ved at jeg hadde stilt oppfølgende spørsmål som kunne ledet til et enda rikere materiale og utvidet forståelse av de fenomener som jeg ønsket å undersøke. I følge Malterud er transkribering en filtrering og tolkningsledd som kan påvirke meningen i teksten, og dette er det viktig å være bevisst på. (Malterud 2013: 78). I følge Kvale og Brinkmann kan det stilles mange spørsmål til en tekst og ulike spørsmål fører til ulike meninger i teksten. Formålet med fokusgruppeintervjuene var å få mest mulig belyst informantene sine gode og dårlige erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva som var særlig betydningsfullt for dem i et godt samarbeid.

3.7.2 Anvendelse av Malterud sin systematiske tekstkondensering.

Jeg viser i denne figuren hvordan jeg har anvendt Malterud (2013) sin systematiske tekstkondensering ved bruk av de fire fasene som presentert under pkt 4.8. I prosessen frem mot endelige meningsinnhold og kategorier leste jeg intervjuene flere ganger, drøftet mulige tema med gruppeveileder, skrev ned inntrykk og egen erfaring, samt så hen til tidligere forskning og teori om tema.

1.Totalinntrykk	2. identifisere meningsinnhold:	3. Abstrakte kategorier/ tema	4.Oppsummering
<p>«den sentrale betydningen av relasjonen til saksbehandler for at de skal føle seg trygge i rollen som fosterforeldre»</p> <p>og opplevelsen av å være en likeverdig samarbeidspartner</p> <p>ulike elementer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nær og personlig - Engasjement og tid - Tillit og åpenhet - Likeverdighet - Vi er eksperter vi og - Ensomhet - Ingen kan erstatte personen 	<p>Kode:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Å bli hørt og få støtte - Å være engasjert - Å kunne stole på - Å bli regnet som ekspert - Å være sammen om oppgaven - Å være tilgjengelig og ha tid - Å gi tilbakemelding - å ha innflytelse 	<p>1. Betydningsfulle aspekter ved relasjonen</p> <ul style="list-style-type: none"> - tid og tilgjengelighet - å gi tilbakemelding og ros - å bry seg om og vise tillit <p>2. Betydningsfulle aspekter i et likeverdig samarbeid</p> <ul style="list-style-type: none"> - å oppleve seg likeverdig - å være sammen om oppgaven - åpenhet og informasjon - å ha innflytelse - å bli anerkjent for sin ekspertise 	<p>Oppsummere funn og presentere utsagn</p> <p>generaliserbar kunnskap</p>

3.8 Metodekritikk - Validitet og reliabilitet

I følge Malterud er det bred enighet om at vitenskapelig kunnskap skal være frukt av systematisk, kritisk refleksjon til forskjell fra tilfeldig inntrykk eller selvbekreftende påstander. Metodevalg gir ingen garanti for vitenskapelig kvalitet. (2013:17) Betydningen av min rolle som forsker er en viktig del av dette, og min evne og vilje til å sette spørsmålsteget ved egen fremgangsmåte i form av tvil og ettertanke. Jeg har tidligere beskrevet noe av min

forforståelse, samt fremgangsmåten i analysen for at leserne skal kunne forstå hvordan jeg har kommet frem til et bestemt resultat. Malterud påpeker at nærhet til stoffet kan vanskeliggjøre kritisk refleksjon. (Malterud 2011:20) Dette er en svakhet i min studie da jeg forsker på en del av egen virksomhet og min forforståelse i større grad innvirker på resultatene enn om jeg hadde forsket på et helt ukjent område. Jeg har forsøkt etter beste evne å stille spørsmål til meg selv hva som er med å bestemme det jeg ser, hvilke briller har jeg på når jeg leser data, og hva den kulturelle og teoretiske tradisjon jeg står i betyr for de spørsmål jeg har stilt. Resultatene vil likevel ha preg av min nærhet til stoffet, men ved å synliggjøre prosess og fremgangsmåte kan leseren i større grad gjøre seg opp en mening om det som er fremkommet. Bruk av fokusgrupper og intervju som metode kan ha flere svakheter. Malterud viser til at selv om jeg som forsker forbereder spørsmålene og tema godt, er det ikke sikkert intervjuet forløper slik jeg hadde håpet. (Malterud 2012:132) De to gruppene var ulike i sammensetning og erfaring. Den ene gruppa hadde fosterbarn i førskolealder og hadde alle vært fosterforeldre under et år. I den andre gruppa var det flere skolebarn og et par hadde vært fosterforeldre i 3,5 år. Enkelte tema vakte mer engasjement enn andre og det var ikke alltid like lett å holde gruppen samlet om de enkelte spørsmålene fra intervjuguiden. Jeg brukte oppklarende spørsmål og spurte direkte om deres forståelse og mening for å bidra til dialogisk validering. En annen svakhet i følge Malterud kan være fare for gruppepress og at en eller flere kan ta ledelsen i synspunkter som gjør andre innspill mindre relevante. (ibid). Halkier peker på svakhet i en tendens til at individuell praksis eller forståelse underrapporteres når oppmerksomheten rettes mot gruppas samhandling, og den sosiale kontrollen kan hindre at forskjellige perspektiv kommer frem (Halkier 2011). Siden gruppedeltakerne kjente hverandre fra før, kan bestemte roller i gruppa ha dannet seg slik Malterud påpeker. Det var enkelte som var mer aktive i samtalen enn andre, men dette forsøkte jeg å utligne ved å bringe alle inn i samtalen, bisitter var også oppmerksom på å få alle med i samtalen. Jeg som forsker kan og komme til å gi støtte til noen på en måte som gjør at andre opplever sine meninger mindre relevante (Malterud 2012). Gruppeveileder var her en viktig ressurs i å oppmuntre til samtale om tema for intervjuet, og anerkjenne og utnytte mangfold i gruppa. Det kan likevel være en svakhet i at ikke alle følte seg like komfortable med å snakke om alle tema, og særlig det å fortelle om negative erfaringer i samarbeidet med barneverntjenesten. Enkelte kunne gi uttrykk for at dette ble vanskeligere når mange fortalte om gode erfaringer. Det kan være at et kvalitativt forskningsintervju med den enkelte ville fått frem enda flere nyanser fra særlig det som kan være sårbare tema i et samarbeid, samt mer av dynamikk i en samhandling.

I følge Malterud skal forskeren overveie validiteten av hva studien forteller noe om, hvilken overførbarhet funnene har utover den sammenheng der studien er gjennomført. Hun viser til at i spørsmål om validitet må man stille flere spørsmål, hvor et er hva er det sant om (intern validitet). Det handler blant annet om at forskeren og deltakerne i en fokusgruppe har felles forståelse om hvilke spørsmål diskusjonen skal gi svar på, samtidig som er åpen for at det kan åpne opp for nye spørsmål som har vel så relevans. (Malterud 2012:132) Materialet består av fokusgruppeintervju med 13 fosterforeldre med ulike erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten. Alt som ble sagt under intervjuene ble tatt opp på lydbånd og deretter transkribert ordrett, både mine og deres utsagn. Transkribering var grunnlag for analysearbeidet som ble gjennomført slik som beskrevet i pkt 3.8.2. Materialet sier derved noe om disse to gruppene sine erfaringer om tema i problemstillingen. Det andre spørsmålet om validitet gjelder overførbarhet (ekstern validitet). Et spørsmål er til hvilken sammenheng kan våre funn gjøres gjeldene utover den kontekst de var kartlagt i?. Her viser Malterud til at jo mer presis problemstillingen er jo mer sannsynlighet for at funnene kan ha betydning i andre sammenhenger. Det samme gjelder relevans for utvalg av deltakere i å svare på problemstilling, jo mer relevant jo mer sannsynlig er det andre kan lære av presenterte erfaringer. En grundig teoretisk diskusjon av funn kan og styrke overførbarhet ved å sette de inn i en større sammenheng (ibid: 133). I denne studien er informantene valgt utfra at de er deltakere i gruppeveiledning for fosterforeldre, og har erfaring fra samarbeid med barneverntjenesten i den første tiden av deres oppdrag som fosterforeldre. Funnene støtter opp om funn i Havik sin studie fra 2013 som det vises til i drøftingen. Det kan det være at flere fosterforeldre kjenner seg igjen i materialet. Det kan og være at andre kan lære noe av det som fosterforeldrene vektlegger som betydningsfullt i et samarbeid. I følge Malterud har deltakerprosent mindre betydning i fokusgruppestudie enn i en befolkningsstudier der man tilstreber et representativ utvalg av målgruppen. (ibid: 133) I fokusgrupper har ofte deltakerne en spesiell interesse for tema. Det som til sist kanskje får størst betydning for overførbarhet i følge Malterud er kombinasjonen av «aha effekt» og gjenkjennelighet. Det første betyr at leseren får umiddelbar ny innsikt av å lese resultater og konklusjon, og det andre at fokusgruppestudiets kontekst oppfattes som sammenlignbar med den virkelighet som han eller hun lever i (Malterud 2012:133).

Malterud påpeker at kvalitative forskningsmetoder kan gi innsikt i utvalgte sider av virkeligheten sett fra en gitt posisjon, og det betyr at det finnes mange alternative

perspektiver, tolkninger og konklusjoner i tillegg til dem forskeren velger å undersøke og vektlegge. Malterud 2012:89).

Reliabilitet handler om pålitelighet, og den bør være høy i følge Kvale og Brinkmann. Et eksempel på vurdering av reliabilitet i en intervjusituasjon er om informantene ville ha endret sine svar i et intervju med en annen person (Kvale og Brinkmann 2010:250). Deltakerne i gruppene hadde kjennskap til hverandre og sin gruppeveileder og har tidligere snakket om mange ulike tema knyttet til det å være fosterforeldre. Det kan som tidligere nevnt indikere en viss trygghet for å være åpen om tema. Tema omkring samarbeid med barneverntjenesten er ikke et tema som tas opp i veiledningsgruppene sine faste møter. Tilbakemelding fra gruppedeltakerne var at dette tema engasjerte dem og at det var godt å få dele sine erfaringer. Det at jeg som leder samarbeider med alle ledere i de ulike barneverntjenestene kan ha innvirket på deres grad av åpenhet. Fosterforeldrene gav imidlertid uttrykk for at de anså det som positivt at jeg ønsket å forske på tema i min masteroppgave, og at dette var noe de var svært opptatt av.

I dette kapitlet har jeg først presentert den vitenskapsteoretiske forståelsesramme for studien og begrunnet valg av metode for innhenting av data. Deretter har jeg gjort rede for bruk av beskrivelser og tolkning i kvalitative studier, med vekt på det fenomenologiske perspektiv og betydningen av forforståelse. Videre har jeg beskrevet forskningsetiske vurderinger. Valg av informanter og rekruttering ble presentert før en beskrivelse av gjennomføring av intervjuene. Til sist i kapitlet har jeg presentert Malterud sin systematiske tekstkondensering som modell for analyse, før jeg til sist har beskrevet fremgangsmåten i analysen og anvendelse av modellen.

I neste kapittel vil jeg drøfte funnene opp mot de valgte teoretiske perspektiv og egne erfaringer.

4 Presentasjon av funn og drøfting

I dette kapittelet vil funnene i undersøkelsen drøftes underveis opp mot valgte teoretiske perspektiv og egne erfaringer. Undersøkelsen søker å finne svar på problemstillingen; **Hva er fosterforeldres erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid.**

Hovedinntrykket mitt etter å ha lest igjennom transkriberingen av intervjuene er at fosterforeldrene uttrykker at det å bli regnet som en likeverdig samarbeidspartner av barneverntjenesten er av stor betydning for et godt samarbeid. En annen sentral dimensjon i samarbeidet er betydningen av relasjonen mellom fosterforeldrene og saksbehandler.

Flertallet av fosterforeldrene har fortalt om mange eksempler fra gode erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, et lite mindretall har fortalt om negative erfaringer og hva de har savnet i samarbeidet.

Jeg har valgt å presentere resultat og drøfting innenfor to hovedtema, med underliggende sentrale aspekter, som vist i tabell under pkt 3.7.2, anvendelse av Malterud sin systematiske tekstkondensering. Det første hovedtemaet er, betydningsfulle aspekter ved relasjonen, og det andre hovedtemaet er betydningsfulle aspekter i et likeverdig samarbeid.

4.1 Betydningsfulle aspekter ved relasjonen

I dette hovedtemaet presenteres og drøftes tre aspekter med tittelen; å ha tid og være tilgjengelig, å få tilbakemelding, ros og oppmuntring og å bry seg om og vise tillit.

4.1.1 Å ha tid og være tilgjengelig.

I følge Havik er det en forutsetning for at barnevernet kan gi god støtte til et fosterhjem at saksbehandler og fosterforeldre møtes så ofte at de blir kjent med hverandre og kan utvikle en åpen og tillitsfull dialog, og at det implisitt i dette ligger at fosterforeldrene møter den samme saksbehandleren.(Havik 2013). Flertallet av fosterforeldrene i denne studien hadde den samme saksbehandleren som de fikk tildelt ved oppstart av oppdraget. En forklaring kan være at de var relativt nye som fosterforeldre. Flertallet av fosterforeldrene forteller om erfaringer av at saksbehandler setter av tid til dem både ved faste hjemmebesøk, på telefon og ved bruk av sms og mail. Følgende sitat kan illustrere dette;

«det mest positive vi har opplevd med barneverntjenesten er at de er tilgjengelige og har tid til å prate, og at om det går en time på tlf, der det ikke nødvendigvis er spørsmål og svar, men, da vil jo spørsmålene komme litt etter hvert, at de har tid til deg er viktig»

Det at saksbehandler var den samme som ved oppstart, og at de nå kjente hverandre ble og fremhevet som viktig;

« jeg synes det har en veldig stor verdi at det er samme person du snakker med hver gang for da trenger du ikke gjenta noe du har sagt før, du vet at den har fulgt deg gjennom hele historien»

« jeg forbinder ja, tenker at hun ja, hun er vår dame, for de som skifter saksbehandler ofte så må jo det være veldig frustrerende, så får en den samme er jo ingenting bedre»

Funnene kan se ut til å støtte opp under Havik sin påstand om betydningen av tid og kjennskap til hverandre for å skape en åpen og tillitsfull dialog. Havik viser samtidig til at ca 25 % av fosterforeldrene i hennes studie hadde fått ny saksbehandler det siste året, og hun karakterisere det som « å være stort». (Havik 2013:150- 151) Av denne studien sine totalt 8 fosterhjem, var det et foreldrepar som hadde skiftet saksbehandler tre ganger i løpet av de tre årene de hadde vært fosterforeldre. De fortalte at de opplevde det som svært slitsomt, og at de var i ferd med å gi opp før de fikk den siste de nå hadde.

Fosterforeldrene formidlet at det betyr veldig mye å vite at de kan ta kontakt når som helst, og at saksbehandler tar seg tid, og er tilgjengelig når de har behov for det. Flere forteller at saksbehandler har sagt til dem at de kan ringe «når som helst», også utenfor kontortid.

En av fosterforeldrene uttrykker dette slik;

« hun sier alltid vi må ringe, men hun ringer ofte selv og, så hun er veldig i forkant, sender mailer og.. kjempepositivt «

I følge Spurkeland er det å lede, å være i en aktiv relasjon til de du har lederansvar for og at relasjoner må pleies. Han hevder at det i en relasjon forventes at begge parter holder forbindelsen ved like gjennom en fornyende kontakt, og dersom den ene part legger lite vekt på at den vedlikeholdes, vil den svekkes (Spurkeland 2013). Å være saksbehandler med ansvar for oppfølging av fosterforeldre kan relateres til ledelse, selv om leder av barneverntjenesten formelt sett innehar lederansvaret. Min erfaring er at dilemmaet mange saksbehandlere står opppe i er å fordele tilstrekkelig tid på de mange oppgavene de har ansvar for. Gode rammebetingelser i form av tid til å møtes jevnlig, og raskt forholde seg til telefoner og meldinger fra fosterforeldrene er helt nødvendig i følge Havik. (Havik 2013:154). Kristiansen hevder at det å si at man investerer noe av seg selv i et samarbeidsforhold uttrykker ikke presist hva som ligger i det, men det uttrykker at vi er

involvert med hverandre, og at det som involveres betyr noe (Kristiansen 2011:100). En av fosterforeldrene beskrev opplevelsen av at saksbehandler hadde tid til henne på denne måten;

« i samtalen så kommer det opp forskjellige ting, så kommer du på en ny ting du skal spørre om, eller du forteller om noe, og så spør hun om noe, ikke sant».

Det at saksbehandler setter av tilstrekkelig tid til samtale kan være et budskap om at hun investerer i samarbeidet. Relasjonsetikken understreker betydningen av møter mellom mennesker, hvor møtet med den andre gir etiske utfordringer og får sitt innhold (Eide og Skorstad 2005). En etisk utfordring for saksbehandlere slik jeg ser det, kan være dilemmaet mellom å sette av tilstrekkelig tid og være tilgjengelig for fosterforeldrene slik den enkelte har behov for, opp mot krav om effektivitet og en relativt stor saksmengde. Ansvar for å vedlikeholde relasjonen ligger formelt sett til barneverntjenesten, selv om de har et sett av relasjoner å ivareta. I følge Spurkeland kan det i relasjoner hvor maktforholdet er ulikt bli ubalanse når den mindre part hovedsakelig baserer seg på sin avhengighet av den mektige (Spurkeland 2013:129). Fosterforeldrene sin erfaring fra at barneverntjenesten var tilgjengelig når de hadde behov for det, og at det var svært betydningsfullt for dem at de var tilgjengelig, kan indikere avhengigheten deres av «den mektige». Det kan utfra fosterforeldrenes erfaringer hevdes at det påhviler et større ansvar for barneverntjenesten å skape balanse og vedlikeholde relasjonen

Det at de visste de kunne ta kontakt når det skulle være behov for det, gav dem en ekstra trygghet og ingen ønsket å misbruke tilgjengeligheten. Dette sitatet kan illustrer dette;

«Vi fikk beskjed en fredag om at vi fikk jenta, og vi måtte bare ringe henne i helga hvis det var noe, hun har vært så på tilbudssiden, er det noe på ettermiddagen så ring, selv om vi prøver jo helst å unngå det, selvfølgelig, vi har vel ikke gjort det heller, terskelen er ganske høy, men bare den betryggelsen, hvis det skulle dukke opp noe»

Alle fosterforeldrene fortalte om gode erfaringer fra at saksbehandler var tilgjengelig og hadde tid for dem når de hadde behov for det, også utenom kontortid. De som hadde savnet dette hadde nå ny saksbehandler som imøtekom deres behov for tilgjengelighet. Det kan tyde på at barneverntjenestene i dag prioriterer oppfølging av nye fosterforeldre, og at saksbehandlere får tilrettelagt for dette. Det kan og være at saksbehandlere investerer tid og tilgjengelighet fordi det mener det har stor verdi for en god plassering, uten at rammene nødvendigvis er lagt til rette for det.

Kort oppsummering av funn under dette punktet:

Alle fosterforeldrene hadde erfaringer fra at saksbehandler var tilgjengelig på tlf, sms og mail. De opplevde at saksbehandler satte av tid for dem både ved hjemmebesøk og i møter. Det at barneverntjenesten var tilgjengelig for dem når de hadde behov for det, og at saksbehandler satte av tilstrekkelig tid i samtaler ble formidlet som svært betydningsfullt i samarbeidet og gav dem trygghet i rollen som fosterforeldre.

4.1.2 Å få tilbakemelding, ros og oppmuntring

I teorien om relasjonsledelse viser Spurkeland til betydningen av relasjonskompetanse i utøvelse av relasjonsledelse, hvor en av ferdighetene er tilbakemelding. Tilbakemelding kan gis i form av positiv, negativ eller ingen tilbakemelding. Hvor ingen tilbakemelding kan oppleves som neglisjering. Han fremhever at ros er det viktigste verktøyet for motivasjon, og hvis du svikter på dette så mister du grepet på ledelse (Spurkeland 2013:105).

Flertallet av fosterforeldrene viste til positive erfaringer knyttet til tilbakemelding, ros og oppmuntring:

Følgende sitat kan illustrere dette;

« ja, for hun har gitt oss veldig mye feed back, positiv feed back, hun har skrytt av oss, hun har sagt nå har dere gjort et godt valg, og det var lurt å gjøre sånn, hun er veldig flink å gi positiv tilbakemelding og det er utrolig godt å kjenne på «.

Samtidig var det enkelte fosterforeldre som fortalte om at de savnet dette;

« for da sa jeg faktisk det at nå klarer ikke jeg mer, hvis dere ikke finner noe positivt å komme med, hvis bare alt det negative, alt som vi ikke gjør som er godt nok skal frem, jeg må og få noen positive tilbakemeldinger hvis jeg skal klare å stå i dette, og det takket hun for at jeg ringte og sa da, jeg ringte bare rett og slett og sa det «

Det siste eksempelet kan gi en indikasjon om at fosterforeldre som opplever å ikke få positive tilbakemelding kan lettere kjenne på følelsen av å ville gi opp. Hvis fokus i tillegg blir vesentlig på det som er vanskelig kan de føle seg udugelige og maktesløse i en krevende hverdag, og veldig alene om omsorgsoppgaven. Litteratursammenstillingen fra 2010 om utilsiktede flyttinger pekte på at det er flere faktorer som virker sammen til at fosterforeldre gir opp, og hvor mangler i samarbeidet med barneverntjenesten er en av dem. (Backe-Hansen, E, Egelund T, Havik T; 2010).

Gruppeveiledere for fosterforeldre formidler at fosterforeldre som savner tilbakemelding, ros og oppmuntring fra barneverntjenesten kan formidle ønske om å ville gi opp. I masteroppgaven til Toven fremkommer også betydningen av å få tilbakemelding på godt og vondt i samarbeidet med barneverntjenesten (Toven 2012).

Gry Espedal setter fokus på ros kompetanse hos ledere, hvor hun beskriver at det å skape «feedforward», handler om å finne det som skaper fremdrift. Hun viser til at en leder som ønsker å bli oppfattet som anerkjennende må tilstrebe å være raus i berømmelse av andre, fokusere på de positive intensjonene og være spesifikk i sin tilbakemelding (Espedal 2010:39). Et sitat fra en av fosterforeldrene kan være et eks på erfaring av « feedforward»;

« det at de er flink til å gi tilbakemeldinger når de føler at dette går bra, for vi er jo veldig usikre, livet er en kamp og masse ugreie, der du kjemper kampene, og når da barneverntjenesten snakker med barnehagen og de synes utviklingen er flott, at de melder tilbake til oss, at vi er veldig fornøyd, og de ser det går bra, det er veldig verdifullt når du er midt oppe i det, og egentlig så synes jeg det må være såpass, ikke sant»

Eksempelet kan og illustrere særlig betydningen av tilbakemelding når fosterforeldrene føler seg usikre, og opplever å stå i krevende situasjoner med barnet.

En annen fosterforelder fremhever betydningen av tilbakemelding spesielt i starten av oppdraget;

« så vi hadde jo ingen forutsetninger for dette i forkant, det har jo betydd alt, at de har gitt oss informasjon hele tiden og vært der»

Både Spurkeland og Espedal peker på kjente psykologisk behov hos alle mennesker, og som vi finner igjen innenfor behovsteorien. I lys av det kan vi kanskje si at når fosterforeldrene vektlegger ros og oppmuntring som betydningsfullt er det allment menneskelig og selvsagt. Det at fosterforeldrene vektlegger det å få tilbakemelding som særlig betydningsfullt i samarbeidet kan og handle om rollen og ansvaret de har påtatt seg i å gi daglig omsorg for et barn som barneverntjenesten har overtatt omsorgen for. De er formelt godkjent som fosterforeldre, og har ved det blitt vurdert til å ha kvaliteter og egenskaper som gode omsorgsutøvere. En godkjenning på papiret kan likevel ikke være tilstrekkelig til å skape trygghet i oppgaven som fosterforeldre. De har og fått opplæring i rekrutteringsprosessen og er blitt utfordret på mange av de situasjonene som kan oppstå i hverdagen med ansvar for et fosterbarn. Det å gå på kurs og høre av andres erfaringer og delta i rollespill kan likevel ikke

sammenlignes med å erfare utfordringer i den daglige omsorgen og det å møte alle andres krav og forventninger i din nye rolle som fosterforeldre. Både Havik (2007,2010,2013) og Toven (2013) og Hognestad (2013) sine masteroppgaver peker på at betydningen av at barneverntjenesten gir støtte og oppfølging fra første dag kan være avgjørende for utfallet av oppdraget.

Det å få tilbakemelding handlet og om å få rimelig raskt svar på konkrete spørsmål de hadde om forhold rundt barnet. De fleste hadde gode erfaringer fra dette, men det var og noen som fortalte at det ofte kunne ta tid å få svar. Her er to sitater som illustrer forskjellene i erfaringene;

« eller jeg spurte om leksehjelp og SFO, og la det frem som et ønske, eller om hun kunne undersøke om vi hadde krav på det, og det gikk bare et døgn så sendte hun en mail og skrev slik og slik, så kan du gjøre det og det, og det kan jeg være behjelpelig med og sånn, så jeg opplever å bli møtt på de spørsmålene jeg har»

« det er litt det der å få et spørsmål og kunne få et svar der og da, når det er relativt enkle ting, så... «nei vi må ta det opp, vi skal ha et møte om en uke og sånn», for eksempel med samvær og sånn(.....) så du savner at ting kunne gått litt raskere da, relativt»

Fosterforeldrene har ikke myndighet til å avgjøre alle forhold rundt barnet, slik biologiske foreldre med omsorgsansvar har. De er derfor avhengig av barneverntjenesten sine beslutninger i enkelte spørsmål. Dette gjelder særlig spørsmål omkring samvær. I eksemplene over viser fosterforeldrene til situasjoner hvor de raskt fikk respons og svar på konkrete forhold som gjaldt barnet, og situasjoner de opplevde tok for lang tid. Det var flere som savnet konkrete tilbakemeldinger i særlig spørsmål om utfordringer på skolen eller i barnehagen, samt i behov for ekstra tiltak. Det kunne og være spørsmål knyttet til veiledning og oppfølging av dem som fosterforeldre. Spørsmål om samvær handlet ofte om nettverket til barnet og det som dukket opp utenom den ordinære samværsavtalen.

Havik viser til at fosterforeldres opplevelse av å bli støttet eller ikke støttet av barnevernet var sterkt påvirket av opplevelsen av å ha, eller ikke ha innflytelse på barnevernet sine beslutninger, sammen med erfaringer fra andre forhold i samarbeidet, som for eksempel hvor godt saksbehandler kjenner barnet og dem som fosterforeldre (Havik 2013). Flere av fosterforeldrene gav uttrykk for at de opplevde at saksbehandler engasjerte seg i å bli kjente med barnet og dem selv som fosterforeldre. De fleste opplevde å få rimelig raske tilbakemeldinger og svar på konkrete spørsmål.

Erfaringer fra å få manglende tilbakemelding eller at det tok lang tid å få svar kan og handle om kompetanse og trygghet hos den enkelte saksbehandler, tidspress, manglende veiledning og oppfølging av nærmeste leder, samt interne ansvarslinjer og oppgavedeling på det enkelte kontor. Det kan og handle om utfordringer i samarbeidsforhold mellom barneverntjenesten og barnet sine biologiske foreldre, eller andre samarbeidspartnere. Disse spørsmålene stilles derfor rent hypotetisk og utfra egen erfaring fra arbeid i feltet.

Kristiansen referer til i sin artikkel om «*Respekt i samarbeid*», at det ikke bare handler om å gi konkrete tilbakemeldinger, men at det og gir en mulighet for at noe blir til mellom mennesker. Hun viser til at det i samarbeidsrelasjoner er forskjell på å forholde seg til andre på grunnlag av rasjonelle analyser og strategiske vurderinger, og det å se og høre vedkommende. Det første hevder hun vil splitte opp mennesket og det andre vil være en integrerende og samlende prosess. Hun viser til at det å tiltale hverandre med respekt kan være begynnelsen på en gjensidig utviklingsprosess som kan legge grunnlag for levende og dynamiske forbindelser mellom mennesker hvor man både får vise hva man kan, men ikke minst hvem man er og kan bli. Et samarbeid preget av en lyttende holdning hvor det og er rom for en personlig dimensjon fremholder forfatteren (Kristiansen 2011). Fosterforeldre som skal gi daglig omsorg for et barn under offentlig omsorg, kan oppleve seg ekstra sårbare i det å være under kontroll og tilsyn av at barnet får den nødvendige omsorg og utviklingsstøtte. De kan da kjenne på at det er ekstra betydningsfullt å få ros og oppmuntring hvor det som går bra, det som fungerer og det alle får til bør fargelegges i stor grad. De kan føle på forventning om å vise hva de kan og mestrer i mye større grad enn foreldre uten tilsyn av det offentlige. Å vise sin sårbarhet og usikker og dele den med barneverntjenesten kan bringe inn den dimensjonen som Kristiansen referer til. Det forutsetter å bli møtt med en lyttende holdning. Jeg vil komme mer tilbake til denne dimensjonen i neste punkt.

Kort oppsummering av funn under dette punktet:

De fleste fosterforeldrene fortalte om gode erfaringer knyttet til det å få tilbakemelding, ros og oppmuntring fra barneverntjenesten. De kunne likevel savne tilbakemeldinger og raskere svar i enkelte spørsmål som gjaldt barnet. Dette gjaldt særlig spørsmål knyttet til skole, barnehage og samvær for barnet. Et lite mindretall savnet dette i større grad, og at det å ikke få tilbakemelding eller kun negativt fokus på det som var problematisk og utfordrende skapte følelsen av å ville gi opp. Alle fosterforeldrene vektla betydningen av å få tilbakemelding , ros

og oppmuntring fra barneverntjenesten som helt sentralt i samarbeidet, og som en viktig motivasjonsfaktor for å stå i oppgaven.

4.1.3 Å bry seg om og vise tillit

Kirkhaug viser til at verdibasert ledelse i større grad er relasjonelt og emosjonelt orientert enn tradisjonell tilnærming som målstyring og regelstyring. En av begrunnelsene for dette er at ledelse og ansatte må inngå i et omfattende sosialt positivt bytteforhold hvor man vektlegger sosialt fellesskap, nærhet, avhengighet, gjensidighet, tillit og deling av tro og ideer for å kunne bruke verdibasert ledelse i praksis. (Kirkhaug 2013). I sin teori om relasjonsledelse viser Spurkeland til lederes relasjonskompetanse. Han bruker uttrykket, *menneskeinteresse*, som han hevder danner hele grunnlaget for de andre dimensjonene. Det handler om en generell positiv nysgjerrighet på mennesker, å vise et aktivt engasjement i andre mennesker, evne til å vise positive følelser for andre og sosial intelligens. (Spurkeland 2012). I humanistisk psykologi utformet av Carl Rogers(1951,1961) la han fire betingelser til grunn for relasjon. Dette er empati, ubetinget respekt, varme og genuinitet, hvor empati ble ansett som det viktigste. Han hevdet at for å bidra til forandring må man først og fremst leve seg inn i den andre og møte den andre med ubetinget respekt og varme, og selv være genuin, ekte og kongruent i relasjonen (Eide & Eide 2007).

Flere av fosterforeldrene fortalte at de opplevde å ha engasjerte saksbehandlere som var svært opptatt av hvordan det gikk med både fosterbarnet, deres egen barn og hvordan de hadde det både som foreldre og fosterforeldre. Følgende sitater kan illustrere tema;

« og så strekker hun seg..., det er ikke bare en jobb for henne, vi er ikke bare en sak, hun er så engasjert, at det betyr noe for henne at dette fungerer, det merker jeg, og det er godt (...) at ikke vi bare er et navn på et papir, at vi ikke bare er en sak, for jeg vet jo at vi ikke er de eneste hun har, de eneste hun følger opp, jeg er fullstendig klar over det «.

« så har hun vært veldig opptatt av de andre ungene, hvordan de har det, så snakker hun med dem, hvordan det var før barnet kom til oss, og det gjør hun enda, kjenner gutten veldig godt, kjekt når hun kommer, føler oss veldig trygge og godt ivaretatt, (...) jeg tror at det at hun er så engasjert, det at hun bryr seg om at det går bra, det har bare vært helt fantastisk»

Betydningen av at saksbehandler kjenner de godt;

«ja du føler at du kjenner de godt etter hvert, du har en relasjon til de, du føler ikke du maser fordi om du ringer en gang for mye, når du føler du har en nærmere relasjon til dem.

Funnene i undersøkelsen kan relateres til det Spurkeland kaller, å vise menneskeinteresse og Carl Rogers sin beskrivelse av å vise empati. De kan og relateres til Kirkhaug sin beskrivelse av verdibasert ledelse som relasjonelt og emosjonelt orientert, hvor verdier blant annet utvikles i et sosialt bytteforhold. Spurkeland hevder at relasjonsledelse handler om mer klokskap enn teknikker som kan læres. Den må være forankret i en naturlig interesse for mennesker og på forhold mellom mennesker. (Spurkeland 2013:15). Dette hevder han krever et etisk ståsted og fordrer etiske valg. Han viser til Løgstrup (2008) sin uttalelse om at « den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av dette menneskes liv i sine hender » (ibid:17). I følge Eide er Løgstrup sitt kjernepoeng at vi i møte med den andre er utlevert og sårbar, og at den etiske fordring innebærer å møte den andre med en holdning preget av mottakelighet, omsorg og et ansvar for ikke å utnytte og misbruke den makt som ligger i relasjonen (Eide & Eide 2007).

I relasjonen mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene har barneverntjenesten formell makt blant annet i form av å fatte beslutninger, samt føre tilsyn med at barnet får den omsorgen det har behov for. I tema om tilbakemeldinger, har jeg vist til at fosterforeldrene kan føle seg ekstra utlevert og sårbare i sin rolle som omsorgsutøvere. Den etiske fordring slik Løgstrup referer til kan for barneverntjenesten være en krevende øvelse når mange hensyn skal ivaretas, hvor fosterbarnet og barnets biologiske foreldre og har en særlig plass. I tillegg kan opplevelsen av manglende tid og ressurser innvirke på beslutninger som må tas. Det at flertallet av fosterforeldrene opplever at saksbehandler er engasjert i dem, og viser at hun bryr seg *om* dem, kan gi fosterforeldrene en opplevelse av at saksbehandler er mottakelige og omsorgsfulle i møte med barnet og familien sine behov, og at deres utøvelsen av makt balanseres opp mot alle hensyn.

I følge Busch har offentlige profesjoner alltid vært opptatt av verdier, og grunnlaget for dette er at den bygger på en ideologi som motiverer mer til å gjøre en god jobb, enn å oppnå økonomiske fordeler, og at den har mer fokus på kvalitet enn effektivitet (Busch 2012:64). I barneverntjenestene er det i hovedsak profesjonene sosionomer og barnevernspedagoger som har sitt arbeid. De yrkesetiske retningslinjene baseres på humanistiske og demokratiske verdier, hvor blant annet det å møte menneskets behov og bidra til at de får brukt sine ressurser vektlegges. I artikkel 3.1 i yrkesetiske retningslinjer beskrives møte mellom mennesker som det å vise respekt, åpenhet, tillit og omsorg, og at dette krever klokskap og et bevisst profesjonelt forhold til egne motiver og verdier (fo.no) De erfaringene fosterforeldrene beskriver fra opplevelsen av at saksbehandlere bryr seg om barnet, dem som fosterforeldre og

deres egne barn kan være uttrykk for nettopp disse verdiene. Følgende sitater fra fosterforeldrene viser eksempler på de samme verdiene beskrevet i yrkesetiske retningslinjer;

« ærlighet er viktig, en å kunne prate med, å spille på lag med, utveksle ting med, det å ha en å prate med»

«tilliten er viktig, altså ikke gjøre ting som bryter tilliten både i forhold til foreldrene, barnet og oss, det er veldig viktig, og det med ærlighet, at du ikke prøver å lure unna informasjon eller si noe på en måte som gjør at du mister tillit»

Fosterforeldrene sin vektlegging av momenter i relasjonen til saksbehandler kan vi og finne igjen i relasjonsetikken. I følge Løgstrup er enhver relasjon en maktrelasjon som innebærer en etisk fordring til den enkelte, og grunnen til dette er at vi ikke kan forholde oss personlig til andre uten å utlevere oss, sette noe av oss selv på spill. Dette har sine røtter i en naturlig tillit og en forventning om å bli tatt imot, forstått og akseptert (Eide og Eide, 2007: 105). Løgstrup sin tenkning kan da bety at det ligger en etisk fordring hos både saksbehandler og fosterforeldrene i å utlevere seg og sette seg selv i spill i en naturlig tillit til hverandre. Det kan være at når fosterforeldrene forteller om en nær og personlig saksbehandler så kan det som trekkes frem i den etiske fordring være tilstede i relasjonen. Følgende sitat kan illustrere opplevelsen av å være personlig;

« sånn bagatell som det nærmer seg jul og det er julepresanger, og ja så stakk hun innom på ettermiddagen, hun bodde på fastlandet, og var bortom for å hente presangene og tok de med, bare sånn små praktiske ting som gjør at du føler at den du har med å gjøre, bare gjør en bit ekstra for å få til dette»

Spurkeland hevder at det i relasjoner ligger inne en forventning om en viss balanse og vedlikehold som krever at begge parter fornyer kontakten. I et ujevnt maktforhold som for eksempel leder - medarbeiderforhold hvor den ene har mange å forholde seg til og den andre er avhengig av « den mektige» , er det stor risiko for at det kan ende med et dårlig samarbeid dersom den mindre part opplever at lederen aldri nærmer seg i relasjonen. (Spurkeland 2013: 129) Et sitat som kan illustrere noe av Spurkeland sitt poeng er følgende;

« da vi fikk en ny saksbehandler, da måtte vi gjøre mye av hennes jobb, følte vi. Skolemøter kom hun ikke på, jeg måtte ringe og spør om hun ville være med, til og med fosterbarnet vårt sa at hun ikke likte henne»

De som hadde erfart dette hadde til slutt bedt om å få en ny saksbehandler, noe som ble imøtekommet av barneverntjenesten i tillegg til at de fikk en beklagelse fra leder ved kontoret.

Kort oppsummering av funn under dette punktet:

Flertallet av fosterforeldrene viste i hovedsak til gode erfaringer fra en engasjert og omsorgsfull saksbehandler. Det kom blant annet til uttrykk i form av å spørre etter hvordan det gikk med både dem, fosterbarnet og hele familien. Erfaringen av omsorg kom og til uttrykk gjennom konkrete handlinger ved at saksbehandler kunne gjøre tjenester for dem. Et fosterforeldrepar hadde erfaring fra at saksbehandler hadde vist liten interesse for barnet og dem som fosterforeldre. Dette hadde resultert i skifte av saksbehandler. Det at saksbehandler tok initiativ, viste engasjement og var oppriktig interessert i hvordan det gikk med barnet og dem som fosterfamilie var særlig betydningsfullt i samarbeidet. Dette gav dem en opplevelse av trygghet og skapte grunnlag for en relasjon preget av tillit og åpenhet i samarbeidet.

4.2 Betydningsfulle aspekter i et likeverdige samarbeid

I dette hovedtemaet presenteres og drøftes tre aspekter med tittelen; å oppleve likeverdighet, å få nødvendig informasjon, samt det å få anerkjennelse og ha innflytelse.

4.2.1 Å oppleve likeverdighet i samarbeidet.

I teorier om empowerment vises det til et positivt syn på mennesket som et handlende og aktivt subjekt som vil sitt eget beste om forholdene blir lagt til rette for det (Askheim og Starrin 2007). I teorikapittelet refereres det til Tor Slettebø sin beskrivelse av en ressursorientert tilnærming innen empowerment tenkning. Den har fokus på blant annet likeverd, partnerskap og samarbeid. Tilnærmingen tar utgangspunkt i at en aksepterer menneskers egne erfaringer som valid form for kunnskap og verdsetter deres erfaringer. (Slettebø 2000:77) Innen relasjonsledelse står og begrepet likeverdighet sterkt. I følge Spurkeland oppnås likeverdighet gjennom respekt og interesse for andre uavhengig av det som skiller, og inngangsbilletten er å kaste av seg troen på at man er så forskjellig og dermed ikke like kvalifisert til den form for samtale. Han trekker frem det han omtaler som likeverdighetsprinsippet hvor du må se på deg selv på linje med andre, og de andre som fullverdige i prosessen. (Spurkeland 2013:62). Dialogen trekkes her frem som den likeverdige og balanserte samtale, og evnen til dialog som en sentral kompetanse hos ledere. Diskursetikken kan i følge Eide kaste lys over hva god kommunikasjon forutsetter og innebærer i praktiske situasjoner, og den bygger på fornuft, argumentasjon og åpen kommunikasjon. Han referer til at det bare er gjennom en åpen og herredømmefri dialog at man kan skape et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag. Partene betraktes som likeverdige

gjennom oppriktighet i dialogen, saklig meningsutveksling og respekt for hverandres argument (Eide & Eide 2007). Vi finner altså beskrivelser av begrepet likeverdighet innenfor både ledelsesteori, empowerment teori og etisk teori med mange innholdsmessige fellesnevner.

I analysen av materialet fra intervjuene kom det frem at begrepet likeverdighet stod sentralt for fosterforeldrene. De beskrev erfaringer fra samarbeidet som kan tolkes som opplevelsen av likeverdighet.

« at du føler at du tørr å si det, at dette er jeg ikke enig i, da kan du ha en god dialog, men hvis du ikke blir møtt (...) jeg vil si at en god dialog går begge veier»

«vi kan si til saksbehandler – du er mor til gutten, bare husk det (latter) jeg tror det er viktig å legge litt av ansvaret over på barneverntjenesten, så nå spør jeg, hva tenker du, hva skal vi gjøre med det, det at vi får en dialog slik at hun forstår hva som er situasjonen, og det synes jeg er bra»

Sitatene her kan relateres til det Eide & Eide trekker frem er sentralt i diskursetikken hvor partene betraktes som likeverdige gjennom oppriktighet i dialogen, saklig meningsutveksling og respekt for hverandres argument.

Fosterforeldrene satte også ord på hva de la i likeverdighet;

« .. det likeverdige, at du ikke føle deg liten, at du føle at det liksom, at ikke andre stiller seg over deg på en måte, og forteller deg hva du har behov for, og vet best, men at det er likeverd i det, at du føle deg på lik linje, at du føle at du blir hørt og det du komme med er viktig, at de tar det..»

Sitatene kan illustrere ønske om å bli betraktet som en likeverdig samarbeidspartner. Det å kunne ha en dialog om vanskelige situasjoner hvor begge parter la frem sine synspunkter uten at fosterforeldrenes meninger ble tillagt mindre vekt. Det å tørre å si fra hvis man var uenig selv om man var fosterforeldre med ansvar for daglig omsorg slik Spurkeland beskriver likeverdighet gjennom respekt og interesse for andre uavhengig av det som skiller.

Ønske om å oppleve seg likeverdig i samarbeidet kan her og være knyttet til fosterforeldrene sin særlige rolle som både omsorgsutøver og oppdragstaker. På den ene siden godkjent til å være egnet for omsorgsoppgaven, på den andre siden kontinuerlig under tilsyn og kontroll av om de utøver oppgaven til barnets beste. I tillegg er de å regne som selvstendige oppdragstakere uten medarbeiderstatus. Barneverntjenesten som formell offentlig aktør skal på sin side balansere mellom tillit og kontroll, hvor hensynet til barnets beste alltid skal være det styrende prinsipp. Slettebø trekker frem sosialarbeiderens rollemakt i form av at de i siste instans har sitt mandat fra lovverket. (Slettebø 2000: 79). I tillegg til rollemakt har

sosialarbeidere også personlig makt knyttet til erfaring og personlige egenskap og profesjonsmakt knyttet til kunnskap (ibid : 80). I følge Slettebø setter empowerment tilnærmingen et kritisk søkelys på ekspertrollen som profesjonelle hjelpere har utviklet, og at den bør betraktes som en av flere former for kunnskap. (ibid: 77). De forhold Slettebø peker på kan innvirke på saksbehandleres relasjon til fosterforeldrene og på hvilken måte de betrakter samarbeidet. Fosterforeldre sin formelle makt består i en exit mulighet i kraft av å kunne si opp fosterhjemsavtalen. På den ene siden kan dette betraktes som en form for likeverdighet i et maktforhold ved at fosterforeldre kan forlate et samarbeid de opplever uakseptabelt. På den andre siden kan det mer være uttrykk for en fortvilet resignasjon og eneste utvei etter en krevende og langvarig prosess hvor mange faktorer har spilt sammen når avtaler sies opp.

En av fosterforeldrene beskrev sin erfaring med ansvarsdelingen og ønske om likeverdighet slik;

« jeg tenker at det er jo barnevernet som har på en måte har omsorgen for de, vi har den daglige, men at de kan være med i alle fall, og på en måte, at vi skulle gjort det litt mer i lag eller.., at ikke det er jeg som hele veien ringer og at de kunne være litt mer pådriver (....) hvis du er den som må drive på og mase på en måte, da kjenner jeg at det tenker om meg, ooh ringer hun nå og maser igjen»

Dette kan illustrere utfordringer begge parter står i når det gjelder praktisering av et likeverdig samarbeid. Her settes det ord på opplevelsen av å ha ansvar for den daglige omsorgen, men ikke myndighet i å ta beslutninger i situasjoner som oppleves vanskelige, og at behovet for barneverntjenesten sin formelle rolle blir særlig påkrevd. Samtidig illustrer det en redsel for å være for pågående overfor barneverntjenesten og oppfattes som en plagsom fostermor og krevende fosterforeldre.

Det fosterforeldrene ønsker er å spille på lag, og at de får til noe sammen. Samtidig ønsker de at barneverntjenesten lytter til dem og tar hensyn til deres behov og ønsker.

« det var at vi fikk til noe sammen på en måte, men at jeg fikk bestemme det, og at hun forstod at nå hadde de holdt igjen så lenge at vi begynte å bli slitne, veldig slitne, og da var det bra at vi ble hørt på det tidspunktet, for da fikk vi et løft»

Betydningen av å få til noe sammen handlet også om følelsen av å ikke være alene om å gi barnet den omsorgen det har behov for. Det å få være med å bestemme, og at meninger ble lyttet til gav dem en følelse av «løft» i samarbeidet, slik denne fosterforelderen uttrykker det;

« det er viktig i forhold til at jeg ikke føler meg alene, jeg føler at det er et samarbeid her, og at vi ikke står alene som fosterforeldre, at vi har et nettverk rundt oss, og at de på en måte er der, jeg opplever at de er på vår side, at de spiller på lag med oss, og det opplever jeg trygt, det synes jeg er godt»

4.2.1 Kort oppsummering av funn under dette punktet

Flertallet av fosterforeldrene viste til erfaringer fra at de opplevde seg både sett og hørt av barneverntjenesten. Det at deres meninger ble tillagt vekt og at de fant løsninger sammen var av stor betydning for opplevelsen av et likeverdig samarbeid. Enkelte hadde erfaringer fra at de selv måtte være pådrivere i samarbeidet og at dette opplevdes ensomt og krevende. Alle fosterforeldrene la betydelig vekt på at det å ha et samarbeid preget av likeverdighet i form av gjensidig åpenhet, å spille på lag og finne løsninger i fellesskap og stå sammen om ansvaret hadde stor betydning for dem i oppgaven som fosterforeldre.

4.2.2 Å få nødvendig informasjon om barnet

I Havik sin studie fra 2013 påpeker hun at fosterforeldre må ha god informasjon om barnet sine vansker og ressurser for at fosterforeldrene skal kunne gi barnet den særlige omsorg det vil trenge. (Havik 2013:136). Fosterhjemavtalen sier noe om barneverntjenestens forpliktelser til å gi fosterforeldrene alle opplysninger om fosterbarnet som er nødvendig for at de skal kunne ivareta omsorgen for fosterbarnet. (Fosterhjemavtalen 2010). Flere av fosterforeldrene i denne studien fortalte om positive erfaringer fra det å få informasjon fra barneverntjenesten.

Følgende sitater illustrer dette;

« vi har veldig positiv erfaring med barneverntjenesten og sånn, enormt, vi har fått vite mye informasjon, vi har lest papirene og..., saksbehandler har fulgt oss veldig tett opp fra starten av og i overgangen fra beredskapshjemmet, og vært helt topp altså».

«hun saksbehandleren har jo kjent denne familien, så vi har følt oss veldig trygge på at hun vet mye, og vi har sett at hun har stilt enormt opp».

Samtidig fortalte enkelte om erfaringer de opplevde som mangelfull i det å få informasjon, og de kunne oppleve å få ny informasjon om barnet fra andre instanser eller nettverk til barnet.

Følgende sitater illustrer dette;

« det virker veldig tilfeldig hvor mye du får vite, det er jo ting skolen vet, som ikke vi vet, det reagerer jeg veldig på».

« plutselig havnet jeg oppe i en tante, vi var på sykehuset og så satt det en dame der og grein ved siden av mannen min, så jeg begynte å lure på hva det var, men jeg visste om henne på måte, men f,eks så visste jeg ikke hvor lenge Kari hadde bodd hos henne, (...) og så traff jeg hun venninna til tante, og så hadde Kari bodd hos henne og i 3 uker, og så handler det plutselig om flere uker av livet hennes, og det er ganske mye siden hun er så liten «.

Havik sin studie viser til at det fremdeles er informasjon om barnets eventuelle vansker og problemer, samt informasjon om barnets tidligere liv og utvikling som fosterforeldrene mener er mangelfull.(ibid:137). Funnene slik de fremkommer i denne studien ser ut til å støtte opp under Havik sin studie. Det kan være flere grunner for at fosterforeldrene opplever det på denne måten. En fostermor som fortalte at hun hadde fått ny informasjon om barnet fra nettverket, gav uttrykk for at hun egentlig ikke hadde grunn til å tvile på at barneverntjenesten holdt tilbake informasjon. Hun trodde barneverntjenesten hadde vurdert at de hadde gitt tilstrekkelig og nødvendig informasjon.

« jeg tror på en måte de føler de har sagt det som er viktig for oss å vite, at de ikke vet alt nøyaktig selv, jeg vet ikke, jeg har egentlig ikke noen tanker om hva de evt ikke har sagt, og om de har visst det heller, faktisk»

I følge Havik er en rimelig grunn for opplevelsen av mangel på informasjon om fosterbarnet at relasjonen som har utviklet seg mellom informasjonsgiver og informasjonsmottaker har betydning for både hva som blir formidlet og hva som blir mottatt (Havik 2013:137). Funn i denne studien indikerer at det som betyr aller mest for fosterforeldrene er at de kan stole på at de får nødvendig og tilstrekkelig informasjon om barnet slik at de skal kunne ivareta barnet på en god måte.

Følgende sitat illustrer dette;

« det som betyr aller mest på en måte, det er å kunne stole på at vi har fått vite det vi må vite for at vi skal kunne gjøre en god jobb, det vet vi jo ikke helt, holdt jeg på å si, vi vet egentlig veldig lite nå i den første tiden, men jeg er ikke redd for å spørre hvis det dukker opp ting, men det er alltid et spørsmål jeg stiller meg, vet vi nok til at vi kan gjøre en god jobb»

Sitatet kan og indikere betydningen av tillit i relasjonen til saksbehandler som drøftet tidligere. Tillit kan oppfattes som det sosiale uttrykket for legitimitet og er grunnleggende i menneskelig samkvem i følge Spurkeland. Forfatteren viser til at dimensjonen tillit er helt

avgjørende for innflytelse og påvirkning for ledere, og at evnen til å bygge tillit er en sentral relasjonskompetanse. (Spurkeland 2012:36). Han trekker frem fem dimensjoner, hvor en av dem handler om åpenhet som innebærer en ærlig og sannhetstro opptreden.

Når Løgstrup behandler fenomenet åpenhet snakker han og om talens åpenhet, at selve språket er bærer av sannferdighet og åpenhet. Samtidig viser han til at det er to momenter å ta hensyn til, åpenhet som tilbøyelighet til å si det som det er, og problemer med åpenhet. I følge Løgstrup kan åpenhet være livgivende og konstruktiv ved at det holdes i sjakk av det han betegner som urørlighetssonen. Det betyr at åpenhet ikke skal være krenkende eller sette den andre ut av spill. (Botnen Eide 2011:92). Da denne studien ikke har innhentet informasjon fra barneverntjenesten sine erfaringer i samarbeid med fosterforeldrene vet vi ikke noe om deres begrunnelser eller vurderingen av hvilken informasjon som er gitt i disse sakene. Min erfaring er at barneverntjenesten noen ganger ikke har all informasjon om fosterbarnet sin hele historie ved plasseringen som skjer raskt, og at det kan komme til nye opplysninger underveis. Et tema som og har vært drøftet mellom profesjonelle sosialarbeidere er hvorvidt alle opplysninger om fosterbarnet gir et riktig bilde av hvem dette barnet er, og at en kan komme til å gjøre barnet urett ved å fremvise fosterforeldre alt som står skrevet om barnet før fosterforeldrene har fått anledning til å bli kjent med barnet og kunne danne seg egne erfaringer. Spørsmålet om åpenhet omkring alle forhold har flere etiske dilemma slik Løgstrup viser til, i det å ikke sette den andre ut av spill, her må og barnet inkluderes. På spørsmål om hvilken informasjon som var viktig for fosterforeldrene å få om barnet, var svaret fra alle;

« all informasjon som barneverntjenesten sitter på om barna er viktig for oss»

Begrunnelsen for at alle fosterforeldrene mente det var svært betydningsfullt for dem å få informasjon om alle forhold rundt fosterbarnet, særlig om barnet sine tidligere erfaringer, var knyttet til ønske om å ivareta omsorgen for barnet på best mulig måte.

Følgende sitater illustrer dette;

« det er jo egentlig viktig i forhold til hvordan du skal takle situasjonene når du.., altså når du vet hva dette barnet har gått igjennom og du vet hvor svikten har ligget hen, og hva som er problemene, som er krevende, så er det mye lettere i forhold til når det dukker opp ting, enn hvis man ikke vet noen ting.. hvorfor reagerer han slik som han gjør».

«jo mer du vet jo bedre er det for barnet, til bedre kan vi hjelpe barnet, da slipper du og.. ting du er usikker på der og da..»

Mine informanter var utenom et par, nye som fosterforeldre og hadde vært det fra 6 måneder opptil 1,5 år. Det kan forklare noe av den usikkerheten de gav uttrykk for, og at betydningen av å få informasjon om alle forhold rundt fosterbarnet var særlig sentral for dem i den første tiden.

En av fosterforeldrene uttrykte dette slik;

« jeg kjente på det at når vi skal være fosterhjem nr to for denne gutten, da kjente jeg meg veldig usikker i starten, da spurte jeg, hva tror du at jeg kan gjøre som ikke de andre har gjort før?».

Et annet forhold som ble trukket frem var at de mente ansvaret for å gi informasjon lå hos barneverntjenesten og at de som nye fosterforeldre ikke alltid visste hva de skulle etterspørre.

« for vi vet jo ikke hva vi skal spør etter, vi vet jo ikke hva de vet om, hva som eksisterer og ikke, vi kan ikke spør om noe vi ikke vet eksisterer».

« det bør ikke være vi fosterforeldre som må etterspørre, det er jo på en måte slik hele veien, jeg har tenkt at jeg må lese litt i dokumenter.. «

Det å gi informasjon er et sentralt punkt i fosterhjemsavtalen. Ordlyden er her

« barneverntjenesten skal gi fosterforeldrene alle opplysninger om fosterbarnet som er nødvendig for at fosterforeldrene skal kunne ivareta omsorgen for fosterbarnet, herunder barnets historie, helseopplysninger, tidligere hjelpetiltak, tilhørighet, spesielle problemer, ressurser og interesser. Vesentlige opplysninger skal forelegges skriftlig»(Fosterhjemsavtalen 2010).

Avtalen kan tolkes som at den åpner opp for vurdering av hva som er nødvendig innenfor de ulike punkt. Det at fosterforeldrene viser til flere eksempler hvor de får informasjon gjennom andre og at de opplever at de ikke alltid har fått den informasjon som de selv mener er nødvendig kan tyde på at utfordringer i å finne en felles forståelse av hva dette innebærer i praksis.

Min erfaring er at de aller fleste fosterforeldre har stor respekt for den oppgaven de påtar seg med å ivareta omsorgen for et barn som har levd under omsorgssvikt. I følge undersøkelsen fra NOVA 16/13 oppgav fosterforeldre fire sentrale motiv, det å være glad i barn, det hjelpe et barn som har det vanskelig, det å ha noe å tilby og det å ha en familiesituasjon hvor fosterbarn var ønskelig (NOVA 16/13: 115). Det å hjelpe et barn som har levd under omsorgssvikt og overta ansvaret for å gi barnet god omsorg, kan iverksette mange ulike følelser hos både fosterforeldre og barneverntjenesten. Grelland tar opp dette temaet i sin artikkel om følelse og medfølelse i samarbeidets etikk. Forfatteren viser til at det i en samarbeidsprosess kan oppstå mange ulike følelser og at det derfor er viktig å akseptere

følelsene sin plass og forstå hvilken rolle de spiller. Når fosterforeldre setter ord på sin usikkerhet kan de føle på at de viser sin sårbarhet i møte med barneverntjenesten som både skal støtte dem og kontrollere dem. Grelland viser til at det i følelsene skjer et møte mellom verden utenfor og mine egne verdier, og at de derfor danner et språk jeg uttrykker mine verdier, min oppfatning av situasjonen og det andre mennesket betydning i en gitt sammenheng (Grelland 2011:109). Det at fosterforeldrene kan uttrykke seg åpent om egen usikkerhet i møte med barneverntjenesten, og etterspørre om de vet nok til å kunne ivareta barnet på en best mulig måte, og at de opplever å bli møtt kan skape en trygghet i relasjonen slik at det som er viktig for dem kan snakkes om. Grelland viser til at det umiddelbare ved følelser har noe ærlig og opprinnelig ved seg som kan danne grunnlag og utgangspunkt for reflekterte holdninger og etiske vurderinger hvor vi prøver å forstå og gjøre de riktige valgene. (ibid:109). I samarbeidet mellom fosterforeldre og barneverntjenesten kan det oppstå mange etiske dilemma omkring åpenhet på grunn av hensynet til alle parter som er involvert, hvor fosterbarnet, barnets biologiske foreldre regnes som de mest sårbare. Gjennom åpenhet omkring etiske dilemma kan nettopp tillit og samhandling styrkes i samarbeidet.

Kort oppsummering av funn under dette punktet:

Flertallet av fosterforeldrene har erfaringer fra å få nødvendig informasjon om fosterbarnet, selv om omfang av informasjonen de fikk var ulik. Enkelte fosterforeldre har erfaring fra å måtte etterspørre informasjon om barnet i større grad. Flere har erfaring fra at de tilfeldig får ny informasjon om barnet fra nettverket til barnet eller andre samarbeidspartnere.

Fosterforeldrene uttrykker at det er svært viktig for dem å få all informasjon barneverntjenesten har om fosterbarnet, og særlig det som gjelder barnas behov og tidligere opplevelser og erfaringer. Det handlet om fosterforeldrenes trygghet i å kunne ivareta barnet sine ulike behov. Det å kunne stole på at barneverntjenesten deler all informasjon med dem slik at de kan ivareta barnet på en best mulig måte fremheves som særlig betydningsfullt.

4.2.3 Å få anerkjennelse og kunne ha innflytelse

Havik viser til at det å bli hørt og det å ha innflytelse er viktig for fosterforeldrene for å trygge og støtte barnet sin utvikling. I Havik sin studie fra 2013 fant hun at så godt som alle følte seg trygge på at de kunne formidle sin forståelse av barnet, og ca halvparten at tryggheten var absolutt. Hun viser til at ca hver 20 fosterforeldre ikke følte det var trygt, og antok derfor at de måtte være i en ensom og vanskelig situasjon. (NOVA 16/13:) I denne analysen av data kom det frem flere momenter rundt det å bli hørt og kunne ha innflytelse.

Flertallet av fosterforeldrene fortalte om erfaringer fra samarbeidet i det de beskrev som å bli hørt og oppleve å ha innflytelse på beslutninger vedrørende fosterbarnet;

«jeg har veldig god erfaring med å bli møtt og hørt, jeg spurte nettopp om leksehjelp og SFO og la det frem som et ønske, og bare et døgn etter sendte hun en mail om hva jeg kunne gjøre

« vi har hatt et par episoder hvor vi har hatt behov for å bytte samværshelger med foreldrene, og da har hun møtte oss på det og, hun har på en måte bare ordnet opp «

«vi og er veldig fornøyd med vår saksbehandler, de har og tatt alt det der med PPT og barnehagen, vi har ikke gjort noe av det, vi har ikke måttet ta noen kamper, ja og de har gitt tilbakemelding om hva de gjør, jeg opplever oss kanskje som heldige.. ?»

Noen av fosterforeldre fortalte om erfaringer hvor de følte de ikke ble hørt på deres ønsker vedrørende tiltak for fosterbarnet.

«slik som når vi ikke fikk besøkshjem, i starten var det nei, nei, dere trenger ikke det, men det er jo vi som kjenner hva vi trenger, jeg hater når andre skal fortelle meg hva jeg trenger, jeg visste at det ville vi trenge, og når du ikke blir møtt på det, så ser du jo etterpå hvor mye ting kunne vært annerledes hvis vi hadde blitt møtt».

« vi har jo ønsket oss ny veileder i to år, og det har vi ikke fått enda, så jeg føler det har vært mye snakk «

« og der var det liksom.. du må vente med det..., det har vært litt sånn, mye sånn, det må du vente med, det må du vente med, men jeg er opptatt av å forebygge og det å vente for lenge, da forebygger du ikke, så det gikk nesten fem mnd før vi fikk beskjed om at nei de kunne ikke bli besøkshjem... da husker jeg at jeg begynte å grine...»

I følge Havik sin studie følte fosterforeldrene seg tryggere jo bedre de mente saksbehandler kjente barnet og dem selv. (Havik 2013). Flertallet av fosterforeldrene i dette materialet opplevde at saksbehandler var svært interessert i dem som familie og kjente barnet godt som vist under pkt 5.1. Likevel kunne de fortelle om erfaringer av å føle de hadde mindre innflytelse i del sammenhenger. Havik sin studie viser videre til at opplevelsen av å ha innflytelse er noe lavere enn andelen som følte de trygt kunne formidle sin forståelse. Hver femte mente de ikke hadde tilstrekkelig innflytelse på barnevernet sin beslutning, og er nær identisk med tidligere studier i 1996 og 2007. Disse mente de sjelden eller aldri ble spurt om sin mening, de mente sjeldnere at saksbehandler kjente dem selv og barnet, og de følte seg sjeldnere helt trygge på å formidle sin forståelse av barnet (Havik 2013: 153). Alle fosterforeldrene i denne studien er relativt nye i rollen, unntatt et par. En forklaring på at de opplevde å ha mindre innflytelse i enkelte spørsmål om barnet, selv om de følte saksbehandler kjent dem og barnet godt, kan være at de i hadde kort erfaring som fosterforeldre.

Fosterforeldrene i denne studien var svært opptatt av at deres forståelse av fosterbarnet ble verdsatt og tatt hensyn til i vurderinger av for eksempel ulike tiltak eller måter å møte barnet på i omsorgsutøvelsen. De mente deres erfaringskunnskap fra den daglige omsorgen var uvurderlig i å forstå barnet og deres egen situasjon. Samtidig som de trakk frem at dette var enda viktigere etter hvert som de fikk mer erfaring.

Følgende sitater kan illustrer tema;

« det er jo vi som blir eksperter etter hvert, ikke barnevernet for de har jo ikke tatt vare på barnet i det daglige, de har lest papirene og har omsorgssvikthistorikken, og ja da er det utrolig viktig å bli hørt og tatt på alvor»

« det er vi som på en måte er foreldrene og vi må kunne tørre å ta valg for han utfra hva vi kjenner er rett og galt, uten at vi hele tiden må ringe og spør og er redd for å gjøre noe galt. Jeg føler meg tryggere på at jeg kan ta gode valg nå, enn i starten. Hvis det da ikke skjer store voldsomme ting som gjør oss usikre, så kjenner jeg at jeg ønsker å komme dit at vi kan ta de gode valgene selv, og at jeg kan stole på at de er der den dagen»

Det at fosterforeldrene fremhever betydningen av å bli hørt i sine erfaringer og kunnskaper om fosterbarnet kan være uttrykk for at dette er et utfordrende område i samarbeidet som og kan relateres til de ulike rollene og ansvaret partene har. Fosterforeldrene kan i starten av et oppdrag føle seg usikre på egne vurderinger og være mer avhengig av råd og veiledning fra barneverntjenesten, slik en uttrykte det;

« at de tar initiativ når de ser at der er noe som må gjøres, at vi ikke alltid ser alt eller vet om hva vi kan gjøre».

Etter hvert som de får mer erfaring kan de føle seg tryggere på egne vurderinger slik som sitatene over illustrerer, og at behovet for anerkjennelse og bruk av deres erfaringskunnskapen bli viktigere jo lenger de har vært fosterforeldre.

I følge Spurkeland kan ledelse betraktes utfra to hovedvinklinger; posisjonstenkning eller relasjonstenkning. Posisjonstenkning handler om ta utgangspunkt i fullmakter og styringsansvar som stillingen innebærer, herunder hvilken maktutøvelse som tillates. Forfatteren hevder at dette er en enklere form å beherske som leder enn relasjonstenkning. Relasjonstenkning er mer krevende da den tar utgangspunkt i det mellommenneskelige samspillet og de avhengigheter man har, og krever at lederen evner å bygge mellommenneskelige forbindelser som gjør arbeidet effektivt og trivelig. Flere av fosterforeldrene gav tilbakemelding om at de hadde erfaringer fra å bli hørt på sine vurderinger og ønsker. Dette kan indikere at barneverntjenesten i sin ledelse av

fosterhjemsarbeidet utøver en relasjonstenkning i større grad enn posisjonstenkning med vekt på styring og kontroll. Det at enkelte fosterforeldrene opplever å ha liten innflytelse kan bidra til frustrasjon, oppgitthet og eventuelt konflikt i samarbeidet. Hvis dette varer over tid kan det få store konsekvenser for barnet sin omsorgssituasjon.

En fosterforeldre uttrykte dette slik;

« for det er klart at hvis vi skal kjempe alene som fosterforeldre, med et fremmed barn og egne barn i tillegg, ikke sant, så sier det seg selv at hvis du hele blir møtt med motstand og ikke føler at du blir hørt, så blir du utslitt rett og slett»

Spurkeland trekker videre frem dialogen som byggestein for relasjoner. Han beskriver at den har til hensikt å avklare, knytte bånd og skape respekt. Den utjevner nivåer og statusforskjeller og er interessert i alles synspunkter og ideer. Her blir vi igjen minnet om at i et samarbeidsforhold hvor den ene partene har mer makt enn den andre, må maktinnehaveren dempe sin makt og dele den i form av å være spørrende og undrende, og ta sjansen på å vise manglende kunnskap, forståelse og innsikt i aktuelle spørsmål. (Spurkland 2013). Forfatteren hevder at deling av makt blant annet handler om å betrakte sine medarbeidere som likeverdige samspillere med like erfaringer. De har samme interesse i å fremme utvikling som deg som leder. (ibid). Forfatteren hevder at denne ledelsestilnærmingen krever stor menneskekunnskap for å takle vanskelige samtaler, og at lederen i større grad blir et personalmenneske. (ibid: 43). Et av sitatene kan illustrere noe av det Spurkeland her trekke frem i sin teori;

« men det er ufattelig viktig for oss som fosterforeldre at det ikke blir sånn at de prøver å dytte på oss løsninger som vi egentlig ikke ønsker, for selv om vi ikke er eksperter på disse barna, for det kan vi jo ikke være, men vi blir det på sikt, etter mange, mange år»

Selv om diskursetikken primært er en teori om hvordan man på samfunnsnivå bør gå frem for å løse moralske interessekonflikter og finne frem til gyldige normer, kan den likevel kaste lys over hva god kommunikasjon forutsetter og innebærer i praktiske situasjoner når ulike interesser er involvert. (Eide & Eide 2007). Det at alle parter får komme til orde og at alles interesser kommer frem før man kommer frem til enighet er noen av hovedtankene. En del av fosterforeldrene sine erfaringer støtter opp om en slik tenkning. En uttrykte det på denne måte;

« det nytter ikke å samarbeid med noen hvis alt står stille, eller der den ene parten står i ro, det er det jeg mener, det er akkurat som i en jobb det, det må være litt begge veier».

I drøftingen er det tidligere vist til at fosterforeldrene kan oppleve at samarbeidet ikke er likeverdig hvis deres erfaring ikke anerkjennes som betydningsfull i det å finne gode løsninger for barnet. I diskursetisk tenkning vektlegges at menneske ikke bare er fornuftig, men og styrt av manglende oversikt, kunnskap og selvinnsikt, og derfor trenger man å lytte til og kommunisere med andre. Det kan være at saksbehandlere opplever at deres interne fagmøter tilfredsstillende deres behov for å drøfte ulike problemstillinger knyttet til fosterhjemsarbeidet, og at de opplever at de har tilstrekkelig kunnskap om situasjonen. I tillegg har de et overordnet ansvar for oppfølging av fosterhjemmet og omsorgen for barnet som kan skape forventninger om at de kommer med gode løsninger for fosterforeldrene. Fosterforeldrene gav imidlertid eksempler på situasjoner hvor de sterkt ønsket at barneverntjenesten tok ansvar og utøvde sin rolle som beslutningstaker. Dette gjaldt særlig forhold knytte til oppfølging av biologisk foreldre og samværsavtaler. En uttalte dette slik;

« i forhold til de som er biologiske foreldre, når det er vanskelig, da er det greit at barneverntjenesten tar det, så slipper vi, og det har de vært veldig bevisst på, at det er de som skal ta den jobben for at vi skal kunne ha et godt samarbeid med dem, og det tror jeg er veldig viktig «.

Dette kan illustrere avklaring av forventninger i samarbeidet i forhold til partene sine ulike roller og ansvar.

Funnene kan og gi grunn til å stille noen spørsmål som ikke fullt ut blir belyst i denne drøftingen. På den ene siden ønsker fosterforeldrene å bli betraktet som en likeverdig samarbeidspartner ved å få anerkjennelse for sin forståelse og ha reell innflytelse på beslutninger vedrørende fosterbarnet. På den andre siden kan de ønske at barneverntjenesten tar fullt ansvar i beslutninger som for eksempel kan gjelde samværsordninger eller hvis det er konfliktfylte forhold med andre samarbeidspartnere. I et diskursetisk perspektiv kan dette muligens tolkes som at fosterforeldrene har uttalt seg om at de ikke ønsker å uttale seg om alle forhold og at noe bør ligge hos den andre part. Imidlertid kan budskapet oppfattes dobbelt, som at de både ønsker å uttale seg, og ikke når det oppstår særlig krevende og vanskelige spørsmål.

Slik jeg har vist til tidligere er en av grunnpilarene i relasjonsledelse dialogen som den likeverdige og balansert samtale. I følge Spurkland er det utallige signaler og markeringer som kan forrykke likeverdighetsfølelsen. Det krever derfor stor omtanke og tilrettelegging for en vinn-vinn opplevelse. (Spurkland 2013:55).

Et annet forhold som kan påvirke opplevelsen av å ikke ha innflytelse, er hvis det oppstår uenighet, eller konflikt mellom partene i hva som er best for barnet. Det å skape en dialog som er fri for maktbruk og hvor partene setter egne interesser til side for å finne «tvungen i det beste argument» utfordres særskilt i slike situasjoner. Barneverntjenesten er i lov pålagt å sikre barnets beste, og selv om fosterforeldrene også er gitt et slikt oppdrag i form av å gi god daglig omsorg, er likevel kontrollfunksjonen til barnevernet overordnet. Hvis partene er uenig i beskrivelsen av virkeligheten kan konsekvensen bli at barn flyttes ut av fosterhjemmet hvis barneverntjenesten vurderer at omsorgen ikke er god nok. Dette var blant annet tema i Brennpunkt sitt program hvor fosterforeldres rettigheter ble tatt opp, og hvor barne og familieminister Solveig Horne tok til orde for en meklingsordning for fosterforeldre. (nrk. Brennpunkt).

I følge Eide er diskursetikken en ideell teori som ikke alltid lar seg realisere i praksis, allikevel gir den gode forutsetninger for etisk kommunikasjon og viser betydningen av åpen dialog og dempe effekter av maktposisjoner så mye som mulig. (Eide & Eide 2007). I praksis bør det investeres i samarbeidet på en slik måte at man unngår å komme opp i alvorlige konfliktsituasjoner , og hvor man i fellesskap har klart å komme frem til den beste løsningen for barnet.

Tema om fosterforeldres forståelse av barnet, og det å ha innflytelse kan og drøftes i lys av teori om brukermedvirkning. Jeg har i innledningen til oppgaven vist til at selv om fosterforeldre ikke regnes som brukere slik begrepet er definert i St. meld nr 34 , så kan deres rolle likevel assosieres med tenkningen rundt begrepet. Sunniva Ørstadvik tar i sin artikkel « Det tvetydige brukerperspektivet», blant annet drøftet spørsmålet knyttet til profesjonskritikk. Hun hevder at brukerperspektivet kan betraktes som et svar på profesjonskritikk som handler om at profesjoner har etablert monopol på å definere den sosiale virkeligheten for andre. Hun viser til Hughes, Freidson og Abbott som påpeker at faglig kunnskap gir grunnlag for legitim maktutøvelse. Brukerperspektivet kan derfor betraktes som en utfordring til profesjonenes domene (Ørstadvik 2002). Elisabeth Backe Hansen drøfter problemstillingen profesjonalisering eller økt kvalifisering av fosterforeldre i rapporten fra NOVA. (NOVA 16/13). Hun viser til at økningen i bruk av forsterkede fosterhjem, samt dreining til økt bruk av fosterhjem som omsorgstiltak kan øke kravene til fosterforeldre for at de skal kunne dekke barna sine behov. Dette innebærer økt krav til kompetanse, opplæring som igjen øker krav til kvalifisering. Drøfting av økonomisk kompensasjon og arbeidsforhold er et annet forhold. Problemstillingen er også knyttet til påstanden om at fosterforeldre får stadig mer til felles

med et vanlig omsorgsyrke. Spørsmålet har og sammenheng med hvordan fosterforeldrene generelt oppfatter sin rolle i dagens fosterhjemsomsorg mener hun. (NOVA rapport 16/13: 21)

Ørstadvik peker på at en av årsakene til at det er vanskelig å endre relasjonen mellom behandler og pasient er at fordeling av autoritet i en hjelperelasjon er sterkt festet i tradisjonelle forestillinger. Hun viser til at roller innebærer en forståelse av bestemte oppgaver knyttet til en posisjon. Ekspert og bruker står derfor i store utfordringer i å redefinere deres roller for å realisere brukermedvirkning. (Ørstadvik 2002). Det at fosterforeldre på en måte ikke defineres fullt ut som brukere, og at de heller ikke er ansees som profesjonelle kan indikere at denne rollen er særlig krevende. Brukerperspektivet impliserer frihet i rolleutøvelsen ifølge Ørstadvik, og dette kan være vanskelig for begge parter i mangel av forbilder og forventninger til rollene. (ibid: 154) Funnene kan indikere at fosterforeldrene legger stor vekt på å bli behandlet som likeverdige samarbeidspartnere, og at dette ikke står i motsetning til barneverntjenesten sin profesjonskompetanse og beslutningsmyndighet i samarbeidet. Følgende sitat kan illustrere ønske om tydelighet i forståelsen av hverandres roller;

«ja for oss så vil vi ikke ha uryddighet rundt dette her, vi vil at det skal fungere på alle nivå, slik at vi kan konsentrere oss om å være fosterforeldre «

Tor Slettebø stiller spørsmålet om profesjonell hjelp basert på myndiggjørende praksis er mulig der hvor ulikhet i maktforhold er ekstra tydelig, for eksempel i barnevernet. Han viser til at idealet for empowerment må være det Habermas kaller herredømmefri kommunikasjon hvor aktørene har like muligheter i å delta i kommunikasjonen og innta ulike roller i kommunikasjonsprosessen (Slettebø 2000:81) En uttalelse til en av fosterforeldrene kan illustrere poenget til Habermas.

« det er jo viktig det vi og trenger hjelp til, viktig at vi hever oss litt over, for av og til når du spør om hjelp så føler du at du bruker av deres tid, men vi er like viktig, som de andres tid. Det har tatt en stund før jeg forstod det, jeg følte at jeg plaget de, ikke sant, så det er veldig bra at jeg vet at jeg kan ringe».

Det å skape likevekt i relasjoner handler om følelsen av likeverd og respekt uavhengig av formelle roller i følge Spurkeland. Det å vise at en verdsetter sine medarbeidere ved å vise tillit og gi ansvar, det å uttrykke anerkjennelse ved å vise interesse for og spør etter medarbeideres kompetanse er eksempler på dette (Spurkeland 2013).

Kort oppsummering av funn under dette punktet:

Flertallet av fosterforeldrene viste til gode erfaringer fra samarbeidet med barneverntjenesten i det å bli hørt i sin forståelse av fosterbarnet. Flere opplevde og å ha innflytelse i beslutninger i aktuelle situasjoner rundt barnet. Noen av fosterforeldre hadde erfaringer fra at deres forståelse og meninger ikke ble tatt hensyn til, eller at de måtte fremsette sine synspunkter gjentatte ganger før de ble hørt. De gav uttrykk for at dette slitsomt og krevende i tillegg til å stå i mange daglige utfordringer i å gi god omsorg og utviklingsstøtte til barnet. De gav dem og en følelse av å stå alene om ansvaret. Alle fosterforeldrene mente det var svært betydningsfullt i samarbeidet at deres erfaringskunnskap og forståelse av barnet ble verdsatt og tatt med inn i forslag til løsninger. Dette gjaldt i enda større grad etter hvert som de fikk mer erfaringskompetanse fra den daglige omsorgen. Samtidig uttrykte fosterforeldrene at barneverntjenestens sitt beslutningsansvar og kompetanse i møte biologiske foreldre og samarbeidspartnere var betydningsfullt for dem for å gi barnet den utviklingsstøtte det hadde behov for. Et samarbeid preget av å bruke hverandres erfaring og kompetanse og finne frem til gode løsninger i fellesskap støttet opp om opplevelsen av å være en likeverdig samarbeidspartner.

Jeg har i dette kapitlet presentert og drøftet funn i undersøkelsen under to hovedtema; betydningsfulle aspekter i relasjonen mellom fosterforeldre og saksbehandler, betydningsfulle aspekter i et likeverdig samarbeid. Jeg har og gitt en kort oppsummering av funn under hvert av de undertema som er drøftet. I neste kapittel presenteres en samlet konklusjon av funnene i undersøkelsen under hvert av forskningsspørsmålene. I sist kapitlet presenteres avsluttende refleksjoner rundt resultatene og tanker om veien videre.

5 Konklusjon

Denne studien sitt formål har vært å undersøke fosterforeldres erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva de mener er særlig betydningsfullt i et godt samarbeid. Jeg vil her gi en samlet oppsummering av sentrale funn knyttet til problemstillingen ved bruk av forskningsspørsmålene.

Problemstillingen er;

Hva er fosterforeldres erfaring fra samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid?

5.1 Forskningsspørsmål 1

Hvilke erfaringer har fosterforeldrene fra et godt samarbeid, og hva opplevde de som særlig betydningsfullt i den konkrete situasjonen

Flertallet av fosterforeldrene fortalte om gode erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten. De opplevde saksbehandler som imøtekommende, positiv og engasjert i både fosterbarnet og dem som familie. Dette erfarte de gav trygghet i rollen som fosterforeldre. De erfarte at saksbehandler prioriterte tid i samarbeidet både ved hjemmebesøk og i møte. Det at saksbehandler uttrykte at de kunne ta kontakt når som helst når de hadde behov for det skapte og trygghet i hverdagen. De erfarte videre at saksbehandler viste at hun brydde seg om dem både ved å gjøre små tjenester for dem, men og ved å etterspørre hvordan det gikk med barnet og dem som fosterfamilie. Videre erfarte de at barneverntjenesten gav dem informasjon om fosterbarnet og at de fikk kjennskap til barnet sin historie. Det at barneverntjenesten tok ansvar for å være en pådriver overfor andre samarbeidspartnere var og gode erfaringer. Det å bli hørt i sin forståelse av barnet og gitt anerkjennelse for sin erfaringskompetanse ble trukket frem. Det å finne løsninger i lag med barneverntjeneste, å oppleve seg som en likeverdig samarbeidspartner og være sammen om ansvaret og omsorgen for barnet ble særlig trukket frem som en god erfaring.

5.2 Forskningsspørsmål 2

Hvilke erfaringer har fosterforeldrene fra det de vil karakterisere som et mangelfullt samarbeid, og hva var det de særlig savnet?

Det fosterforeldre savnet i samarbeidet var raskere beslutninger i situasjoner som vedrørte barnet. Det å få raske svar og tilbakemeldinger på tilsynelatende enkle spørsmål opplevdes som svært viktig for å få hverdagen til å gli godt. De savnet også informasjon om alle forhold vedrørende fosterbarnet, ikke bare ved oppstart, men kontinuerlig underveis i oppdraget. Det å få all informasjon som barneverntjenesten hadde, eller fikk underveis, om barnet sin bakgrunn og oppvekst var særlig betydningsfullt for å kunne gi god omsorg og utviklingsstøtte til barnet. De kunne og savne anerkjennelse for sin ekspertise og det at deres erfaring ble tillagt

vekt i det å finne løsninger. Noen savnet og en mer aktiv og tydelig barneverntjeneste i oppfølging av barnet.

5.3 Forskningsspørsmål 3

Hva vil fosterforeldrene trekke frem som særlig betydningsfullt i et godt samarbeid med barneverntjenesten?

Det som er kommet frem her, har jeg valgt å oppsummere som punkter. De kan brukes som en huskeliste for ledere av fosterhjemsarbeid.

- Det at saksbehandler setter av tilstrekkelig tid til å bli kjent med dem og fosterbarnet, og at hun/han er tilgjengelig for dem når de har behov for det.
- Det at fosterforeldrene kan få raske tilbakemeldinger på spørsmål om forhold rundt barnet, men og om informasjon barneverntjenesten blir kjent med av andre.
- Det å få ros og oppmuntring i hverdagen, og at fokus er på deres styrker som fosterforeldre, og det som går bra gir ekstra motivasjonskraft i å stå i oppgaven.
- Det å oppleve at saksbehandler bryr seg om dem og er engasjert både i fosterbarnet, deres egne barn og dem som familie skaper følelsen av å være betydningsfulle og gir trygghet i omsorgsoppgaven
- Det å vise tillit til hverandre ved å ha en åpen og ærlig dialog om alle forhold skaper trygghet i relasjonen og oppleves som positivt.
- Det å få all informasjon om forhold vedrørende barnet sin bakgrunn og oppvekst, og eventuell ny informasjon barneverntjenesten får kjennskap til, slik at de kan ha felles forståelse av barnets behov og møte behovene på en best mulig måte.
- Det å få anerkjennelse for sin forståelse av barnet, og kunne ha innflytelse på beslutninger vedrørende barnet og fosterhjemsoppdraget.
- Det å bli behandlet som en likeverdig samarbeidspartner, hvor gjensidighet og respekt for hverandres erfaring og kompetanse brukes i felles ansvar for å gi barnet god omsorg og den utviklingsstøtten det trenger.

6 Avsluttende refleksjon og veien videre

I denne studien har jeg intervjuet 13 fosterforeldre om deres livserfaring så langt i samarbeidet med barneverntjenesten. Formålet har vært å få tak i deres erfaringer og opplevelser, og hva de særlig mener er betydningsfullt for dem i et samarbeid med barneverntjenesten for å utvide kunnskapen om dette tema. Min egen forforståelse har hatt betydning i analysen av funn. Den har blant annet vært preget av mitt kjennskap til fosterhjemsrekruttering og formidling og samarbeid med ledere av ulike barneverntjenester. På den ene siden er funnene ikke nye oppdagelser i så måte. På den andre siden har det vært en spennende prosess å balansere forforståelse opp mot troskap mot informantenes fortellinger og tolke meningsinnhold. Det er gledelig å høre om mange gode erfaringer fra samarbeid med barneverntjenesten. Det kan tyde på at min forforståelse har vært at det står dårligere til i samarbeidet mellom fosterforeldre og barneverntjenesten enn det som er kommet frem i studien. Det at de aller fleste fosterforeldrene opplevde en nær og engasjert saksbehandler som er tilgjengelig for dem og viser at hun bryr seg om dem forteller meg at dette prioriteres høyt hos de som har ansvar for oppfølgingen. Alle fosterforeldrene var i en tidlig fase av omsorgsoppgaven og funnene støtter opp om betydningen av å gi tett og god oppfølging i starten slik som Havik har påpekt i sine studier. Dette er et viktig budskap til ledere som har ansvar for å legge tilstrekkelig til rette for en slik praksis i en ofte krevende arbeidshverdag. Det å få ros og oppmuntring og nødvendige tilbakemeldinger kan synes selvsagte utfra et lederperspektiv. Det som likevel slår meg er at det som kan være selvsagt ikke nødvendigvis alltid virker slik i praksis. Det å bruke tid og være tilgjengelig for sine medarbeidere kan være ledere sitt ønske og mål, men i en travel hverdag kan det likevel nedprioriteres til fordel for andre presserende driftsoppgaver. Det å balansere mellom å gi tillit og utøve kontroll tenker jeg og er velkjent for ledere flest. Den utfordres i særlig grad der maktforholdet er skjevfordelt. Balansegangen er krevende og utfordrer til refleksjon over egen praksis. Det jeg særlig har festet meg ved i det som er fremkommet er hvilken stor betydning en god relasjon har i et samarbeid.

I barnevernfeltet samarbeider vi med mange aktører, og vi kan tidvis oppleve konfliktfylte samarbeidsforhold som kan være relatert til barnevern sin doble rolle av å være både kontrollør og hjelper, og at ansvar og oppgaver er delt mellom flere aktører. Det at ledelse og handler om et språkskapende samspill trekkes frem som betydningsfullt i verdibasert ledelse. Hvordan vi får til en god kommunikasjon i praksis, evner å vise en lyttende holdning og

inviterer til dialog kan være helt avgjørende for å skape trygge oppvekstvilkår for barn og unge under omsorg av det offentlige. Dette kan virke selvsagt i vårt fagfelt, men krever likevel stor oppmerksomhet og klokskap for å få til i hverdagen. Aadland viser til at dømmekraft er et annet ord for klokskap og at dette er påkrevd både i å finne organisasjonen sin dypere mening, men ikke minst i det daglige strevet i å velge riktig i de tusen ledervalg (Aadland 2007:51). Opplevelsen av likeverdighet er gjerne knyttet mest til følelser, og det å erfare et likeverdig samarbeid er gjerne knyttet mest til konkrete handlinger. Samtidig vil det ene påvirke det andre og motsatt. Det at fosterforeldrene trekker frem det å bli betraktet som en likeverdig samarbeidspartner, er kanskje heller ikke så overraskende funn.

Et spørsmål som kan stilles er om erfaringer med å være en likeverdig samarbeidspartner styrkes hvis man får en felles forståelse av hva som ligger i et partnerskap, hvor subjekt – subjekt forholdet står sentralt slik Slettebø referer til. Eller om dette først skjer ved å bli regnet som profesjonell omsorgsutøver. Det kan endre deres rettigheter, men og stille flere krav slik som Backe Hansen referer til i NOVA sin rapport.

Opplevelsen av likeverdighet handler om verdier og etikk i samarbeidsrelasjoner uavhengig av formelle roller og dette kan vi ikke administrere eller organisere oss bort fra slik jeg ser det. Statsråden har foreslått en meklingsordning for å imøtekomme noen av utfordringene.

Det kan være interessant å se på om spørsmålet om profesjonalisering av omsorgsarbeid endrer praksis i retning av et mer likeverdig samarbeid, eller om dette ikke nødvendigvis må knyttes opp mot rettigheter.

Studien har ikke tatt med barneverntjenesten sitt perspektiv på samarbeid med fosterforeldre. Samarbeid mellom offentlige instanser som har ansvar for fosterhjemsarbeidet kan og ha stor innvirkning på fosterforeldre sin opplevelse av støtte og oppfølging. En studie av samarbeid mellom flere samarbeidsaktører i en fosterhjems plassering kan da være interessant å se på.

Litteraturliste:

- Alvesson, M, & Skølberg, K. (2008) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund. Studentlitteratur.
- Askheim, O.P og Starrin, B.(2008) *Empowerment i teori og praksis*: Gyldendal Norsk Forlag
- Backe – Hansen, E, Egelund, T og Havik, T (2010): *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*. NOVA/SFI/Bus-Vest.
- Backe-Hansen, E. Christiansen, Ø. Havik, T (2013) *Utisiktet flytting fra fosterhjem*, en litteratursammenstilling. Notat nr 2/13. NOVA.
- Backe-Hansen, E. Havik, T. Grønningsæter, A,B (2013) *Fosterhjem for barns behov*. Rapport fra et fireårig forskningsprogram. Rapport 16/13, NOVA
- Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet. (2010) *Fosterhjemavtalen*
- Barnevernloven.(1992) *Lov om barneverntjenester*, m.v av 17 juli 1992 nr:100
- Busch, Tor (2012) *Verdibasert ledelse i offentlig profesjoner*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Eide, Tom (2010) *Etisk teori. Introduksjon for ledere*. Manuskript. Oslo: Diakonhjemmet høgskole
- Eide, Hilde og Tom Eide (Eide & Eide 2007). *Kommunikasjon i relasjoner: Samhandling, konfliktløsning, etikk*. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag 2007.
- Eide, Solveig Botnen og Berit Skorstad (2005) *Åpenhet og samarbeid*. I: Eide, Solveig Botnen, Hans Herlof Grelland, Aslaug Kristiansen, Hans Inge Sævareid og Dag G. Aasland (2011) *Fordi vi er mennesker*. Fagbokforlaget.
- Espedal, Gro (2010) *Ros. Om anerkjennende ledelse og hvordan skape verdsettende arbeidsmiljø*. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag 2010
- Halkier, B. (2010) *Fokusgrupper*: Oslo. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Havik, Torill. (2007). « *Slik fosterforeldre ser det*». Kartleggingsstudie
- Haaland, Berit Hognestad (2013) «*Veien blir til mens vi går den*». Masteroppgave. UIB.
- Johannssen, Tufte, Christoffersen (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag AS
- Kirkhaug, Rudi (2013). *Verdibasert ledelse, betingelser for utøvelse av moderne lederskap*. Universitetsforlaget

Kvale, S. og Brinkmann, S (2010) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo. Gyldendal Akademiske.

Malterud, Kirsti (2012) *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*, Universitetsforlaget

Malterud, Kirsti (2013) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. En innføring. Universitetsforlaget

Martinsen, Øyvind L (red) 2004. *Perspektiv på ledelse*. Gyldendal norsk forlag

Slettebø, Tor (2000) *Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid*. Nordisk sosialt arbeid nr 2, s 75-85, 2000.

Spurkeland, Jan (2011) *Relasjonsledelse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Spurkeland, Jan (2012) *Relasjonskompetanse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Tove, Margrethe Iren (2013) *Stabilitet i fosterhjem*, Masteroppgave, HIOA

Thørnblad, R (2011) *Slektsfosterhjem – offentlig tiltak i private hjem*. Tromsø. Avhandling levert til graden Philosophiae Doctor, UIT.

Aadland, Einar (2007) *Den truverdige leiaren*. Det norske samlaget.

Aadland, Einar (2005): *Etikk for helse- og sosialarbeidarar*. Oslo, Det norske samlaget.

Ørstadvik, Synniva (2002) *Det tvetydige brukerperspektivet – en teoretisk analyse*. I: Reidun Norvoll, Samfunn og psykisk helse, Oslo, Gyldendal Akademiske.

<https://www.fo.no/yrkesetikk/categori/150html>. Yrkesetisk grunnlagsdokument

<https://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/fosterhjem.html>.

Gry Bruland Vråle
Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184 Vinderen
0319 OSLO

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vår dato: 12.12.2013

Vår ref: 36594 / 2 / MB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 10.12.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

36594

Hva er fosterforeldres erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som betydningsfullt for å fremme en stabil plassering?

Behandlingsansvarlig

Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Gry Bruland Vråle

Student

Heidi Austvik Worren

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 05.05.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marianne Bøe

Kontaktperson: Marianne Bøe tlf: 55 58 25 83

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo Tel: +47-22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim Tel: +47-73 59 19 07 kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD SVU, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø Tel: +47-77 64 43 36 nsdmaa@svu.uib.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 36594

Personvernombudet legger til grunn at prosjektet klareres med Barneverntjenesten.

Det vil gjennomføres fokusgruppeintervju med 12-14 fosterforeldre. Utvalget rekrutteres via Barneverntjenesten. Deltakerne er allerede med i veiledningsgrupper i regi av Bufetat, og kjenner hverandre fra før.

Det vil innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Informasjonsskrivet er tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår. Personvernombudet ber imidlertid om at følgende setning endres i informasjonsskrivet: "Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning (NSD) ..." til "Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning (NSD) ...".

Utvalget vil bli intervjuet om sine erfaringer med barneverntjenesten. Personvernombudet legger til grunn for denne vurderingen at det innhentes ikke opplysninger om fosterbarn i intervjuundersøkelsen.

Forventet prosjektslutt er 05.05.2014. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Lydopptak og samtykkeerklæringer slettes. Indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Til Barneverntjenesten.

Forespørsel om deltakelse i undersøkelse om;

«Hva er fosterforeldres erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som mest betydningsfullt for å fremme en stabil plassering?»

Bakgrunn og formål

Mitt navn er Heidi Austvik Worren og jeg er for tiden student ved masterstudie i verdibasert ledelse ved Diakonhjemmets høgskole i Oslo. Som avsluttende del av dette studiet skal jeg skrive en masteroppgave med tittel; *«Hva er fosterforeldres erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som mest betydningsfullt for å fremme en stabil plassering?»*

Jeg er til daglig enhetsleder ved inntak og oppfølging i Bufetat, Stavanger, med oppgaver bla knyttet til formidling av fosterhjem.

Formålet med oppgaven:

Et større nordisk forskningsprosjekt «Fosterhjem for barns behov» ledet av NOVA på oppdrag av Bufdir har som en del av forskningsprosjektet utgitt «Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus» (Backe-Hansen, E, Egelund, T, Havik, T 2010) Kunnskapsstatusen viser at det eksisterer til dels store kunnskapshull på fosterhjemsområdet.

I Havik (2007) sin studie var det slik at om lag halvparten av fosterforeldrene vurderte forholdet til barneverntjenesten som meget viktig eller viktig i en vurdering av å si opp avtalen. Undersøkelsen indikerer at det særlig er fosterforeldrenes vurdering av samarbeidet med barneverntjenesten som har betydning, som at barnverntjenesten ikke ser dem som likeverdige samarbeidspartnere, at de har holdt tilbake informasjon før plassering, at saksbehandler er vanskelig å få tak i, og at det er for lite kontakt. (Havik op.cit.: 145). «

Denne studien er fra 2007 og det finnes lite nyere undersøkelser. På bakgrunn av dette finner jeg det interessant å undersøke nærmere hvilke faktorer fosterforeldre sier er betydningsfulle i samarbeid med og oppfølgingen fra barneverntjenesten som grunnlag for stabilitet i plasseringen. Formålet er at erfaringer fra fosterforeldre kan gi viktig informasjon for ledere i tilrettelegging og oppfølging av fosterforeldres sentrale oppgave i norsk barnevernomsorg.

Hvem vil jeg intervjuer:

Jeg ønsker å intervjuer fosterforeldre som deltar i veiledningsgruppene i regi av Bufetat, og vil bruke fokusgruppeintervju som metode. Fokusgruppeintervju er velegnet til å få frem erfaringer, oppfatninger, ønsker og problemer når man søker en dypere forståelse av et fenomen, meningsdannelser og holdninger relatert til emner i en spesiell gruppe.

Fosterforeldrene som deltar i gruppene kommer fra ulike kommuner og har ulik lengde på plasseringene det første året. De vil allerede være kjent for hverandre og trolig trygg i å kunne utforske tema sammen. Forskning har vist til at det er særlig sårbart for barna for utilsiktede flyttinger de første to årene av en plassering, og det vil derfor være særlig viktig å få frem erfaringene i denne fasen.

Jeg ønsker derfor å få tillatelse til å intervju med fosterforeldre som er deltaker i veiledningsgruppe og som har oppdraget knyttet til deres kontor.

Intervjutema:

Fosterforeldrene vil få spørsmål om sine erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten. Hva vektlegger de som særlig viktig i samarbeidet og hvorfor det? Hvilke konkrete erfaringer og opplevelser er særlig betydningsfulle for at de fortsatt vil forbli i oppgaven.

Taushetsplikt og anonymitet:

Jeg har taushetsplikt og all informasjon er beskyttet hos meg. Opplysningene blir oppbevart konfidensielt. Ingen enkeltpersoner vil kunne kjennes igjen i publikasjonen.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Deltakelse er frivillig:

Det er frivillig å delta, og samtykke kan trekkes på ethvert tidspunkt i undersøkelsen. Da vil opplysningene som fosterforeldrene har gitt bli makulert. Barneverntjenesten vil ikke få kjennskap til det som kommer frem i intervjuet.

Hva skjer videre?

Dersom jeg får tillatelse til å intervju fosterforeldre fra deres kontor, vil jeg, etter avtale med dere, lage klar konvolutt med informasjonsskriv og samtykke-erklæringer for innhenting av samtykke.

Deltakelse fra deres kontor er av stor verdi for denne undersøkelsen.

Med vennlig hilsen

Heidi Austvik Worren

Til fosterforeldre

Invitasjon til deltakelse i undersøkelse om:

Hva er fosterforeldres erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som mest betydningsfullt for å fremme en stabil plassering?»

Mitt navn er Heidi Austvik Worren og jeg er for tiden student ved masterstudie i verdibasert ledelse ved Diakonhjemmets høgskole i Oslo. Som avsluttende del av dette studiet skal jeg skrive en masteroppgave med tittel; «*Hva er fosterforeldres erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som mest betydningsfullt for å fremme en stabil plassering?»*

Jeg er til daglig enhetsleder ved inntak og oppfølging i Bufetat, Stavanger, med oppgaver bla knyttet til formidling av fosterhjem

Formålet med oppgaven:

Et større nordisk forskningsprosjekt «Fosterhjem for barns behov» ledet av NOVA på oppdrag av Bufdir har som en del av forskningsprosjektet utgitt «barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus» (Backe-Hansen, E, Egelund, T, Havik, T 2010) Kunnskapsstatusen viser at det eksisterer til dels store kunnskapshull på fosterhjemsområdet.

I Havik (2007) sin studie var det slik at om lag halvparten av fosterforeldrene vurderte forholdet til barneverntjenesten som meget viktig eller viktig i en vurdering av å si opp avtalen. Undersøkelsen indikerer at det særlig er fosterforeldrenes vurdering av samarbeidet med barneverntjenesten som har betydning, som at barnverntjenesten ikke ser dem som likeverdige samarbeidspartnere, at de har holdt tilbake informasjon før plassering, at saksbehandler er vanskelig å få tak i, og at det er for lite kontakt. (Havik op.cit.: 145). «

Denne studien er fra 2007 og det finnes lite nyere undersøkelser. På bakgrunn av dette finner jeg det interessant å undersøke nærmere hvilke faktorer fosterforeldre sier er betydningsfulle i samarbeid med og oppfølgingen fra barneverntjenesten som grunnlag for stabilitet i plasseringen. Formålet er at erfaringer fra fosterforeldre kan gi viktig informasjon for ledere i tilrettelegging og oppfølging av fosterforeldres sentrale oppgave i norsk barnevernomsorg.

Hvem jeg vil snakke med:

Jeg ønsker å snakke med fosterforeldre som deltar i veiledningsgruppene i regi av Bufetat, i et samlet gruppeintervju.

Hva det innebærer å delta:

Det lages en avtale for tidspunkt for veiledningsgruppa i samarbeid med veileder for gruppa og deltakerne. Jeg vil bruke båndopptaker og ta litt notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent 1,5 -2 timer.

Intervjuteama:

Dere vil få spørsmål om erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten. Det vil bli bedt om å fortelle om en konkret erfaring som har vært god, og hva som var særlig viktig og betydningsfullt med den erfaringen. Dere vil og bli spurt om det er noe dere har savnet i samarbeidet og hva dette evt er knyttet til. Hvilke konkrete erfaringer og opplevelser er særlig betydningsfulle fra samarbeidet for at dere fortsatt vil forbli i oppgaven.

Taushetsplikt og anonymitet:

Jeg har taushetsplikt og all informasjon er beskyttet hos meg. Opplysningene blir oppbevart konfidensielt. Jeg vil forandre navn, alder, bakgrunn osv på en slik måte at ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste). Etter prosjektets slutt vil båndopptak bli slettet, mens tekst vil bli lagret. Opplysningene vil bli anonymisert. Resultatene fra undersøkelsen forventes publisert, som masteroppgave i mai 2014.

Deltakelse er frivillig:

Det er frivillig å delta og samtykket kan trekkes på ethvert tidspunkt i undersøkelsen. Da vil opplysningene du har gitt bli makulert. Dersom du ikke ønsker å delta, eventuelt trekker samtykket tilbake vil ikke dette få konsekvenser for din kontakt med barneverntjenesten. Barneverntjenesten vil ikke få kjennskap til det som kommer fram i intervjuet.

Hvis du ønsker å delta:

Vedlagt er en samtykkeerklæring, som må signeres og leveres tilbake til meg om du ønsker å delta. Er det noe du lurer på kan du ringe meg, Heidi Austvik Worren på tlf. 46619464 eller sende meg en mail til heidi.a.worren@bufetat.no. Du kan også kontakte min veileder ved Diakonhjemmet høgskole, Gry Bruland Vråle 90787015 eller mail vrale@diakonhjemmet.no

Din deltakelse vil være av stor verdi for undersøkelsen.

Med vennlig hilsen

Heidi Austvik Worren

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien « *Hva er fosterforeldres erfaringer knyttet til samarbeid med barneverntjenesten, og hva vektlegger de som mest betydningsfullt for å fremme en stabil plassering?* » og ønsker å stille på intervju.

Videre er jeg kjent med at de opplysningene jeg gir i samtalen blir brukt slik de er omtalt i ovenfor nevnte skriv. Min deltakelse er frivillig og jeg kan når som helst trekke meg fra å delta i undersøkelsen.

.....Dato

.....
Signatur Fosteremor

.....
Signatur Fosterfar

Telefonnummer.....

Intervjuguide:

Informasjon om prosjektet

1. Bakgrunn

- alder hos informantene
- hvor lenge har du vært fosterforeldre
- alder på fosterbarnet
- kommune

2. Samarbeid med barneverntjenesten:

A) Fortell om en konkret opplevelse/erfaring i samarbeidet med barneverntjenesten som har vært særlig betydningsfull/positiv for deg som fosterforeldre?

- hva vil du trekke frem som mest betydningsfullt for deg fra denne erfaringen/hendelsen?
- hva konkret var det saksbehandler sa eller gjorde som var viktig for deg ?
- hvilken betydning har dette for din oppfølging av fosterbarnet?

B) Når det har vært noe dere har savnet i samarbeidet, hva har dette vært knyttet til, kan du gi noe konkrete eksempler fra situasjoner/hendelser? Hva var det særskilt du savnet, og som ville vært svært betydningsfullt for deg akkurat i den situasjonen ?

- veiledning (kontinuitet, innhold)
- tilgjengelighet (tlf, mail)
- uttalt støtte
- informasjon i saken
- kontakt med barnevernleder
- kontakt med saksbehandler
- uklar ansvarsdeling og rolle mellom barneverntjenesten og fosterforeldren

C) Totalt sett hva vil dere trekke frem som det viktigste, mest betydningsfulle i samarbeidet med barneverntjenesten, for at dere skal forbli i oppgaven som fosterforeldre?

D) Har dere forslag til konkrete tiltak eller gode råd om hvordan samarbeidet med barneverntjenesten bør være?